

Raimund Friedr. Kaindl

Раймунд Фрідр. Кайндль

Unser **Наш**
Heimatland **рідний край**
Bukowina **Буковина**

Спеціальний випуск журналу "Зелена Буковина", №№ 1-2, 2002

№ 1-2, 2002
Серія «Історія та краєзнавство»

РЕДКОЛЕГІЯ:

Ботушанський В.М.
Васюта С.І.
Квасецький А.Т.
Коржик В.П.
Макар Ю.І.
Масан О.М.
Піддубний І.А.
Руденко В.П.
Сівак В.К.
Скільський І.В.
Смотр О.А.
Чернявський О.А.
Чорней І.І.

ВИДАВЦІ:

Науково-дослідний центр
буковинознавства
при Чернівецькому
національному університеті

Чернівецька
обласна Рада

Державне управління
екології
та природних ресурсів
у Чернівецькій області

ПАРТНЕРИ:

Чернівецька обласна дирекція
АКБ "Укрсоцбанк"

Чернівецький обласний
краєзнавчий музей

З М І С Т

Р.Ф.Кайндль

Наш рідний край Буковина

(нім. і укр. мовами)

Перекладачі

Ф.С.Адрісць, А.Т.Квасецький

Автор післямови

О.М. Масан, канд. істор. наук

Наукові редактори

О.М.Масан, канд. істор. наук, В.Ю.Іванюк, канд. філол. наук

Bukowina-Zentrum der Nationalen Juri-Fedkowitsch-Universität
Tscherniwzi

UNSER HEIMATLAND BUKOWINA.

Bilder
aus der Sage, Geschichte und Erdkunde.

Von
Dr. Raimund Friedr. Kaindl,
Professor in Czernowitz.

HEIMATKUNDLICHE BEIGABEN
zu dem Deutschen Lesebuche für allgemeine österreichische Volksschulen
von Franz Frisch und Franz Rudolf.

Mit 26 Abbildungen.

Mit Erlass des hohen k. k. Landesschulrates von Bukowina
vom 22. Juni 1914, Z. 11717, als Hilfsbuch zum Gebrauche beim Unterrichte an
allgemeinen Volksschulen mit deutscher Unterrichtssprache
in der Bukowina für zulässige erklärt.

WIEN, VERLAG VON A. PICHLERS WITWE & SOHN, 1916

CZERNOWITZ, SELENA BUKOWYNA, 2002

Центр буковинознавства
при Чернівецькому Національному університеті імені Юрія Федьковича

НАШ РІДНИЙ КРАЙ БУКОВИНА

Образки
з легенд, історії та географії

Д-ра
Раймунда Фрідр[іха] Кайндля,
професора у Чернівцях

КРАЄЗНАВЧИЙ ДОДАТОК
до німецької читанки для загальних австрійських народних шкіл
Франца Фріша і Франца Рудольфа

З 26 ілюстраціями

Наказом високої ц.-к. крайової шкільної ради Буковини
від 22 червня 1914 р., ч. 11717, допущений як посібник
для використання у навчанні в загальних народних школах
з німецькою мовою викладання на Буковині

ВІДЕНЬ, ВИДАВНИЦТВО ВДОВИ І СИНА А.ПІХЛЕРА, 1916
ЧЕРНІВЦІ, ЗЕЛЕНА БУКОВИНА, 2002

Inhaltsverzeichnis

1. Das Wappen der Bukowina	7
2. Der Name der Bukowina.	8
3. Sagen über Sereth und Suczawa	9
4. Die Burgruine auf dem Cecina bei Czernowitz	11
5. Kloster Putna	13
6. St. Johannes Novi von Suczawa	17
7. Die älteste Geschichte der Bukowina. Gründung des Fürstentums Moldau	20
8. Alexander der Gute und Stephan der Große	23
9. Der Verfall des moldauischen Fürstentums	26
10. Die Erwerbung der Bukowina durch Österreich	28
11. Zustände in der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Österreich	30
12. Die Bukowina unter österreichischer Herrschaft	32
13. Das Bukowiner griechisch-orientalische Erzbistum	35
14. Unser Kaiser in der Bukowina	38
15. Erdkunde der Bukowina	41
16. Im Gebirge der Bukowina	45
17. Die Verwaltung der Bukowina	54
18. Die Landeshauptstadt Czernowitz	58
19. Die Bevölkerung der Bukowina	63

Зміст

1. Герб Буковини	7
2. Назва Буковина	8
3. Легенди про Серет і Сучаву	9
4. Замкові руїни на Цецині біля Чернівців	11
5. Монастир Путна	13
6. Св. Іоан Новий Сучавський	17
7. Найдавніша історія Буковини. Заснування князівства Молдова	20
8. Олександр Добрий і Штефан Великий	23
9. Занепад Молдавського князівства	26
10. Набуття Буковини Австрією	28
11. Становище Буковини на час її набуття Австрією	30
12. Буковина за австрійської влади	32
13. Буковинська православна митрополія	35
14. Наш цісар на Буковині	38
15. Географія Буковини	41
16. У горах Буковини	45
17. Управління Буковини	54
18. Крайова столиця Чернівці	58
19. Населення Буковини	63

Die Lesestücke dieses Heftes beruhen hauptsächlich auf folgenden größeren Arbeiten des Verfassers: „Geschichte der Bukowina von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart» (Czernowitz 1904); „Geschichte der Stadt Czernowitz» (Czernowitz 1908); ferner «Kurze Landeskunde der Bukowina» (Czernowitz 1895). In diesen Schriften findet man auch weitere landeskundliche Literatur verzeichnet. Unentbehrlich ist F i s c h e r s Karte der Bukowina.

Тексти цієї брошури ґрунтуються головно на таких більших працях автора: «Історія Буковини з найдавніших часів до сьогодення» (Чернівці, 1904), «Історія міста Чернівців» (Чернівці, 1908), крім того «Коротка географія Буковини» (Чернівці, 1895). У цих творах наведено й іншу краєзнавчу літературу. Незамінню є карта Буковини [Е.] Ф і ш е р а.

1. Das Wappen der Bukowina.

Unter Wappen versteht man Abzeichen, welche die einzelnen Reiche, Länder, Ortschaften oder auch Familien führen. Man pflegt diese Abzeichen zumeist auf Schildern, Fahnen, Siegeln u. dgl. abzubilden.

Auch die Bukowina besitzt ein solches Wappen. In ihm erblickt man auf einer zur Hälfte blauen und zur Hälfte roten Fläche einen Stierkopf, der von drei goldenen Sternen umgeben ist. Über die Entstehung dieses Wappens erzählt die Sage folgendes:

Einst kam aus Ungarn in die Bukowina ein kühner Jäger, namens Dragosch. Er verfolgte eines Tages mit seiner Hündin Molda einen mächtigen Auerochsen. Diese Tiere lebten damals noch in unseren Gegenden; jetzt sind sie aber schon von hier verschwunden. Um sich seinen Verfolgern zu entziehen, sprang das gejagte Tier in einen Fluß. Als die Hündin ihm dahin nachfolgte, wurde sie von den Wellen fortgerissen und ertrank. Dem Jäger gelang es schließlich nach vielen

1. Герб Буковини

Під гербом розуміють знак, яким володіють окремі держави, краї, населені пункти, а також роди. За традицією цей знак зображають здебільшого на щитах, прапорах, печатках тощо.

Такий герб має й Буковина. На його на половину синьому і на половину червоному тлі зображено голову бика, навколо якої розміщені три золоті зірки. Про виникнення цього герба легенда розповідає таке:

Якось із Угорщини на Буковину прибув сміливий мисливець на ім'я Драгош. Одного дня він зі своєю собакою Молдою переслідував могутнього тура. Ці тварини ще жили тоді у нашій місцевості, однак тепер уже не водяться. Щоб втекти від своїх переслідувачів, зацькована тварина стрибнула у річку. А коли за нею пустилася собака, то її понесла хвиля і вона втопилася.

Anstrengungen, den Auerochsen zu erlegen. Zum Andenken an den Tod seiner Hündin nannte Dragosch den Fluß, in dem sie ertrunken war, nach ihr Moldawa und das Fürstentum, das er nachher an diesem Flusse begründete, Moldau. Zum Wappen des Fürstentums erwählte Dragosch, ebenfalls zum Gedächtnisse an jene Jagd, den Kopf des erlegten Tieres.

So war das Wappen mit dem Stierkopfe entstanden. Da aber die Bukowina früher Fürstentume Moldau gehörte, so erhielt sie dasselbe Wappen.

Die Farben blau-rot, die auf dem Wappen erscheinen, sind die Landesfarben der Bukowina

2. Der Name der Bukowina.

Der Name der Bukowina bedeutet im Ruthenischen und Polnischen „Buchenwald“. Das Land führt diesen Namen mit Recht, weil ein bedeutender Teil desselben mit Buchenwäldern bedeckt ist. Diese Wälder bestehen sicher schon seit den ältesten Zeiten; niemand hat sie gepflanzt, sondern sie sind von Natur wild gewachsen.

Die Sage erzählt aber hierüber folgendes: Einst herrschte in unseren Gegenden ein Fürst, der den Namen Stephan der Grosse führte. Gegen diesen zog der polnische König Johann Albrecht und belagerte ihn in seiner Burg Suczawa. Da diese aber mit starken Mauern umgeben war, konnten die Feinde sie nicht erobern und mußten abziehen. Als auf dem Rückzuge die polnischen Truppen durch die Wälder bei Hliboka zogen, um von hier über Czernowitz in ihre Heimat zurück-

З великими зусиллями мисливцю, врепті-решт, вдалося тура вбити. На згадку про загибель своєї собаки Драгош назвав річку, в якій вона втопилася, Молдавою, а князівство, котре він опісля заснував коло цього потоку, — Молдовою. Так само на спомин про те полювання Драгош обрав за герб князівства голову вбитої тварини.

Так виник герб з головою бика. А позаяк Буковина раніше належала до Молдавського князівства, то отримала той самий символічний знак.

Синьо-червоні барви, які видно на гербі, це крайові кольори Буковини.

2. Назва Буковина

Назва Буковина руською і польською мовами означає «буковий ліс». Це ім'я край носить по праву, тому що значна його частина вкрита буковими лісами. Ці ліси існують з прадавніх часів; ніхто їх не садив, а росли вони від природи дикими.

Однак легенда розповідає про це так: колись у наших краях володарював князь, якого звали Стефан Великий. Супроти нього виступив польський король Ян Ольбрахт і обложив його в Сучавському замку. А оскільки фортецю оточували міцні мури, то вороги не змогли її здобути і змушені були відходити. Коли під час відступу польські підрозділи проходили лісами біля Глібоки [Глибоки], щоб звідси через Чернівці повернутися на батьківщину,

zukehren, überfiel sie Stephan mit seinem Heere und schlug sie. In diesem Kampfe nahm der Fürst 20.000 Polen gefangen und ließ sie das Schlachtfeld umackern und mit Buchensamen besäen. Auf diese Weise seien die Buchenwälder in der Bukowina entstanden.

So berichtet die Sage. Aus der Geschichte ist hingegen bekannt, daß schon 100 Jahre vor dem Kampfe zwischen dem König Albrecht und dem Fürsten Stephan der Name Bukowina für die Wälder unserer Heimat vorkommt (1392). Das Land selbst führt aber diesen Namen erst seit etwa 130 Jahren.

3. Sagen über Sereth und Suczawa.

Sereth ist einer der ältesten Orte in der Bukowina. Man findet hier in der Erde Beile, Messer, Bohrer, Hämmer u. dgl., die aus Stein oder Horn verfertigt sind. Es wohnten also hier schon Menschen in einer Zeit, da man die Bearbeitung der Metalle noch nicht verstand.

Vor mehr als 500 Jahren hatten in Sereth die Fürsten der Moldau, zu der auch die Bukowina gehörte, ihren Wohnsitz.

Von einem dieser Fürsten oder Wojwoden, namens Sas, berichtet die Sage, daß er den Berg, welcher sich neben Sereth erhebt, errichtet habe. Er befahl nämlich seinen Rittern, in ihren Helmen so lange Erdreich zu jener Stelle zu tragen, bis sich allmählich der hohe Berg erhob. Nachdem der Berg aufgeschüttet war, ließ der Fürst auf ihm eine Burg erbauen. Von dieser ist

на них напав Штефан зі своїм військом і їх розбив. У цьому бою князь полонив 20000 поляків і велів їм переорати поле битви і засіяти його буковими горішками. Таким чином виникли на Буковині букові ліси.

Так мовить легенда. Проте з історії відомо, що вже за 100 років до битви між королем Ольбрахтом і князем Штефаном для лісів нашої батьківщини вживалася назва Буковина (1392). Однак власне край так зветься лише протягом близько 130 останніх років.

3. Легенди про Серет і Сучаву

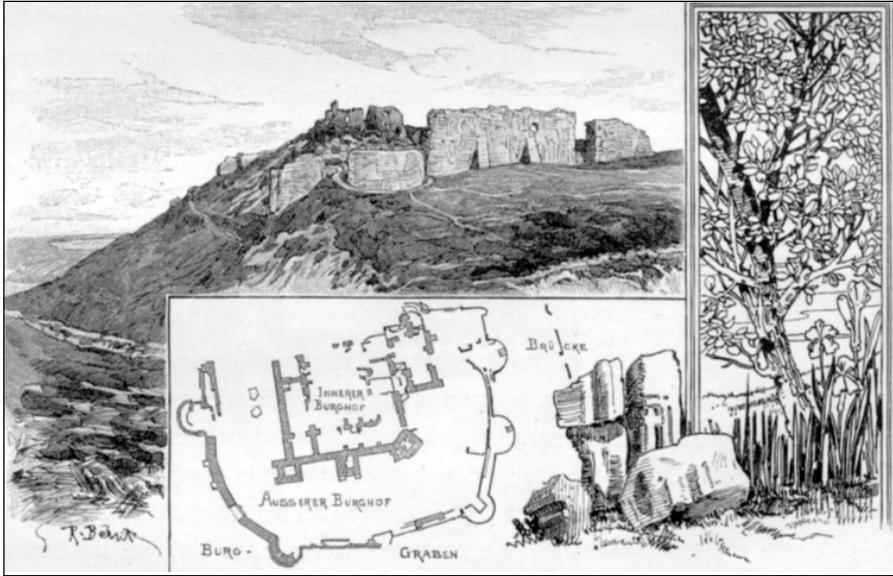
Серет [Сірет] — одне із найдавніших поселень Буковини. Тут у землі знаходять сокири, ножі, свердла, молотки тощо, виготовлені з каменю чи рогу. Отже, у цій місцевості люди проживали вже тоді, коли ще не вміли обробляти метали.

Понад 500 років тому у Сереті мали свою резиденцію князі Молдови, до якої належала й Буковина.

Про одного з цих князів, або воєводів, на ім'я Сас повідомляється в легенді, що він спорудив гору, котра височить біля Серету. Саме він наказав своїм рицарям, аби вони носили їхніми шоломами землю на одне місце до тих пір, поки поступово не піднеслася висока гора. Коли вона була насипана, то князь велів збудувати на ній замок.

gegenwärtig nichts mehr erhalten; wohl führt aber der Berg noch immer nach den Trümmern oder Ruinen dieses Schlosses den Namen «Ruina». Unten im Tal hatte aber Dragosch eine Kirche erbauen lassen,

Від нього вже нічого не залишилося; однак, мабуть, за рештками, чи руїнами цього замку гора ще й тепер називається «Руїна». У долині ж Драгош велів збудувати церкву,

Ruine der Fürstenburg in Suczawa.

Руїни князівського замку в Сучаві

welche der heiligen Dreifaltigkeit geweiht war. Um von der Burg zur Kirche bequemer gelangen zu können, ließ Sas beide Gebäude durch eine lange Brücke verbinden, die aus Kupfer hergestellt war.

яку присвятили Святій Трійці. А щоб від замку до церкви було зручно добиратися, Сас велів з'єднати обидві будівлі довгим, виготовленим з міді мостом.

Auch über Suczawa, wohin die moldauischen Fürsten von Sereth ihren Wohnsitz veilegt hatten, werden allerlei Sagen erzähl. So soll dort zwischen der Fürstenburg und der Miroutzer Kirche, in der die Fürsten gekrönt wurden, eine Brücke aus Ochsenhäuten bestanden haben. Ferner wird viel von den Schätzen berichtet, die unter den Ruinen des Schlosses verborgen liegen sollen. In

Rізні легенди розповідають і про Сучаву, куди молдавські господарі перенесли з Серету свою резиденцію. Так, кажуть, що там — між князівським замком і Міроуцькою церквою, в якій коронувалися князі, — існував міст із волячих шкур. А ще повідомляють про численні скарби, котрі, начебто, сховані під руїнами

neuerer Zeit wurden diese Trümmer ausgegraben und man fand dort viele merkwürdige Gegenstände. Die Miroutzer Kirche, die lang wüst gestanden war, wurde vor einigen Jahren hergestellt und zählt zu den größten Sehenswürdigkeiten des Landes. In Suczawa befinden sich auch viele andere alte Kirchen. Interessant sind ferner die großen Kellerräume, die sich unter der Stadt ausdehnen.

4. Die Burgruine auf dem Cecina bei Czernowitz.

Ungefähr eine Meile westlich von Czernowitz erhebt sich bis zu einer Höhe von 539 m der Berg Cecina. Auf seinem Gipfel sind, noch jetzt die spärlichen Reste einer kleinen Burg sichtbar. Diese Burg wurde im 14. Jahrhundert vom polnischen König Kasimir dem Großen erbaut, der bis in unsere Gegenden vorgedrungen war und auch den Norden der heutigen Bukowina erobert hatte.

Unter dem Volke leben viele Sagen über die Ruinen dieser Burg. So wird erzählt, daß Hirtenknaben eines Tages auf dem Cecinaberge spielten. Einer derselben fand einen eisernen Stock, um dessen Besitz zwischen ihm und seinen Genossen Streit entstand. Als die Knaben zankend an dem Stocke zerrten, zerbrach er in mehrere Stücke. Der Stab war hohl und zum Erstaunen der Hirten fielen zahlreiche Goldmünzen daraus zu Boden. Mit wilder Hast machten sich die Knaben über die Münzen her und rafften von ihnen so viele auf, als ein jeder nur konnte. Dann eilten sie nach Hause, um ihren Eltern die glänzenden Münzen zu zeigen. Doch wie groß war ihre Enttäuschung, als sie ihre

замку. Останнім часом велися розкопки цих решток і знаходили там багато дивовижних речей. Міроуцька церква, котра довго стояла пустою, кілька років тому відновлена і належить до найзначніших пам'яток краю. У Сучаві знаходиться й багато інших старовинних церков. Окрім того викликають цікавість великі підземелля, що простягаються під містом.

4. Замкові руїни на Цецині біля Чернівців

Приблизно за одну милю на захід від Чернівців здіймається на висоту 539 м гора Цецина [Цецин]. На її вершині ще й тепер видніються рештки малого замку. Це укріплення збудував у XIV ст. польський король Казимир Великий, який просунувся аж до нашої місцевості і навіть захопив північ сьогоднішньої Буковини.

Серед людей побутує багато легенд про руїни цього замку. Так, розповідають, що якимось на горі Цецині бавилися пастушки. Один з них натрапив на металеву палицю, за яку між ним і його товаришами зчинилася суперечка. Під час неї хлопчак смикав палицю і розламали її на кілька частин. Стержень був порожнистий, і, на подив пастухів, з нього на землю посипалися численні золоті монети. З диким поспіхом кинулися хлопчак сюди за монетами, і набирали так багато, як тільки кожен з них міг. Після цього вони поспішили додому показати блискучі монети своїм батькам. Яким же великим було розчарування дітей, коли їхні

Taschen leer fanden! So waren sie für ihre Habsucht bestraft.

Im Inneren des Cecinaberges sollen sich große Kellerräume befinden, zu welchen eine eiserne Tür führt. Selten gelingt es aber jemand, diese zu finden und in das unterirdische Gewölbe zu gelangen. In dessen Mitte sitzt an einem Tische ein alter Mann mit langem Bart und weissen Locken, der stets eifrig mit Schreiben beschäftigt ist. Um ihn stehen zahlreiche Fässer und Tröge, die bis an den Rand mit Münzen gefüllt sind; auf jedem dieser Gefäße steht ein Hahn, der die ihm anvertrauten Schätze bewacht. Wenn von Zeit zu Zeit alle Hähne krähen, so zerreist der Greis sämtliche bis dahin von ihm verfaßten Schriftstücke.

Um über diese geheimnisvollen Ruinen Näheres zu erfahren, schenkte man einst einem zum Tode verurteilten Verbrecher das Leben und gab ihm den Auftrag, in das Innere des Berges einzudringen. Das Glück begünstigte den Mann und es gelang ihm tatsächlich, in den unterirdischen Raum zu kommen. Er fand hier jenen Greis sitzen und schreiben; rings um ihn waren schon große Stöße von Büchern und Schriftstücken aufgehäuft. Als der alte Mann des Unkömmlings gewahr wurde, fragte er ihn nach seinem Begehren. Dieser erzählte treuherzig, daß er ein zum Tod verurteilter Verbrecher wäre; man wolle ihm aber das Leben schenken, wenn er über die Geheimnisse dieser unterirdischen Räume nähere Kunde brachte. Gerührt von der Aufrichtigkeit des Fremden, zeigte ihm der Greis alle Geheimnisse des Kellers, füllte seine Taschen mit Gold und erzählte ihm auch noch folgendes: «Über 100 Jahre wird hier eine stattliche

торбини виявилися порожніми! Так хлопчачки були покарані за свою жадібність.

А ще кажуть, що у середині Цецинської гори є великі підземелля, до яких ведуть залізні двері. Однак рідко кому вдається їх відшукати і потрапити в підземні склепіння. Там, у середині, сидить за столом старий чоловік з довгою бородою і білим довгим волоссям, який весь час щось старанно пише. Довкола нього складені численні бочки і корита, які до країв наповнені монетами; на кожній з цих посудин стоїть півень, який стереже довірені йому скарби. Коли час від часу всі півні п'ють, то старий розриває впорядковані ним на той час усі рукописи.

Одного разу, бажаючи побільше довідатися про ці таємничі руїни, подарували життя засудженому на смерть злочинцю і доручили йому проникнути в середину гори. Щастя сприяло чоловікові і йому справді вдалося пробратися у підземелля. Тут він застав того старця, який сидів і щось писав; навколо нього вже громадилися великі купи книжок і рукописів. Коли дід зауважив прибульця, то запитав, чого він хоче. Чоловік розповів щиро, що він — засуджений на смерть злочинець, однак йому подарують життя, якщо він розвідає таємниці цього підземелля. Розчулений відвертістю незнайомця, старий розкрив йому всі секрети підвалу, наповнив його кишені золотом, а ще, крім того, розповів: «Через 100 років тут виросе могут-

Eiche wachsen, die 500 Jahre stehen wird. Hierauf wird sie gefällt und aus dem Holz eine übergroße Wiege angefertigt werden. Sobald das Kindchen, welches in dieser Wiege schlummern wird, zu einem Manne herangewachsen sein wird, werde ich von ihm erlöst werden und er wird alle meine Schätze erben». Hierauf entließ der Greis seinen Gast, dieser kam auch glücklich wieder hinaus und erzählte seine Erlebnisse. Seither ist aber der Versuch, in den Berg einzubringen, niemand gelungen und deshalb hat man auch keine weitere Nachricht von den interirdischen Kellern, dem Alten und seinen Schätzen erhalten. Dies und Ähnliches erzählt die Sage.

Als die Burg auf dem Cecina erbaut wurde, war das unten am Pruthfluß gelegene Czernowitz nur ein kleiner Ort. Er erhielt erst dadurch Bedeutung, daß der moldauische Fürst Alexander der Gute ihn zur Zollstätte für die Kaufleute bestimmte, die aus Lemberg in die Moldau zogen (1408). Seither hat sich Czernowitz immer weiter entwickelt; die Burg auf dem Cecina ist aber in Trümmer gesunken. Wann sie in Verfall geriet, ist unbekannt.

5. Kloster Putna

In der Bukowina bestehen gegenwärtig drei Kloster, nämlich Putna, Sucsawitza und Dragomirna. Das an erster Stelle genannte ist das älteste; sein Begründer ist der moldauische Fürst Stephan der Große, der in den Jahren 1457—1504 regierte.

Stephan begann den Bau des Klosters Putna im Jahre 1466; vier Jahre später war die Klosterkirche vollendet und wurde feierlich geweiht. Die Sage, die sich der

ній дуб, який стоятиме 500 років. Тоді його зрубають, а з деревини змайструють велику колиску. Коли ж дитина, яка спатиме в цій колисці, стане дорослим чоловіком, то звільнить мене і успадкує всі мої скарби». Опісля дід відпустив свого гостя, який щасливо вибрався назовні і розповів про свої пригоди. Але з тих пір ніколи не вдавалося проникнути в гору, а тому й більше немає жодних вісток з підземних підвалів, про діда і його скарби. Це і таке інше розповідає легенда.

Коли на Цецині було споруджено замок, то розміщені у Прутській долині Чернівці були ще маленьким поселенням. Вони набули значення лише завдяки тому, що молдавський князь Олександр Добрий визначив їх митним пунктом для купців, які прямували зі Львова в Молдавію (1408). З тих пір Чернівці постійно розвивалися, а замок на Цецині руйнувався. Коли він занепав — невідомо.

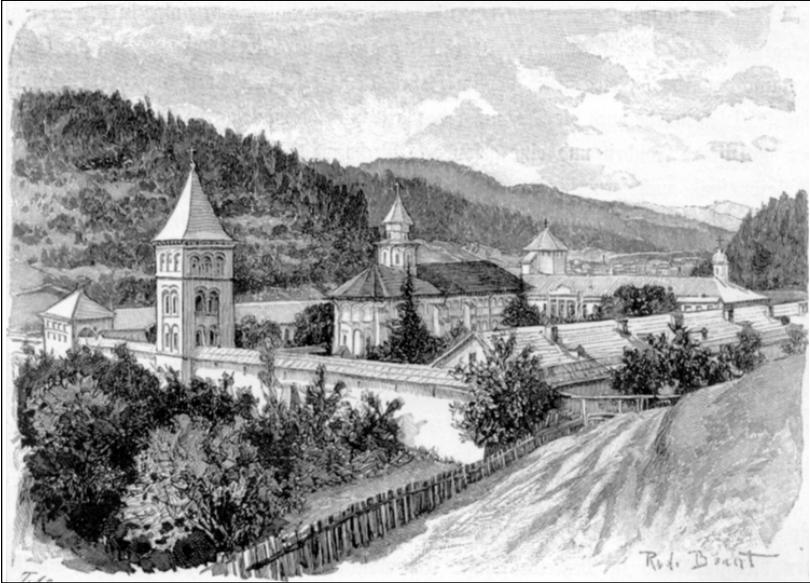
5. Монастир Путна

На [півдні] Буковині є тепер три монастирі, а саме: Путна, Сучавиця і Дрогомирна. Названий першим — найдавніший; його засновник — молдавський князь Штефан Великий, який правив у 1457—1504 роках.

Штефан розпочав будівництво монастиря Путна 1466 року, а чотирма роками пізніше була закінчена й урочище освячена монастирська церква.

wiederholten Einfälle der Türken in unser Land erinnert, hat auch die Gründung des Klosters mit an Turkenkämpfen in Verbindung gebracht. Sie erzählt nämlich folgendes:

Легенда, яка повідомляє про неодноразові нашествия турків на наш край, пов'язує й заснування монастиря із боротьбою проти них. А розповідає вона таке:

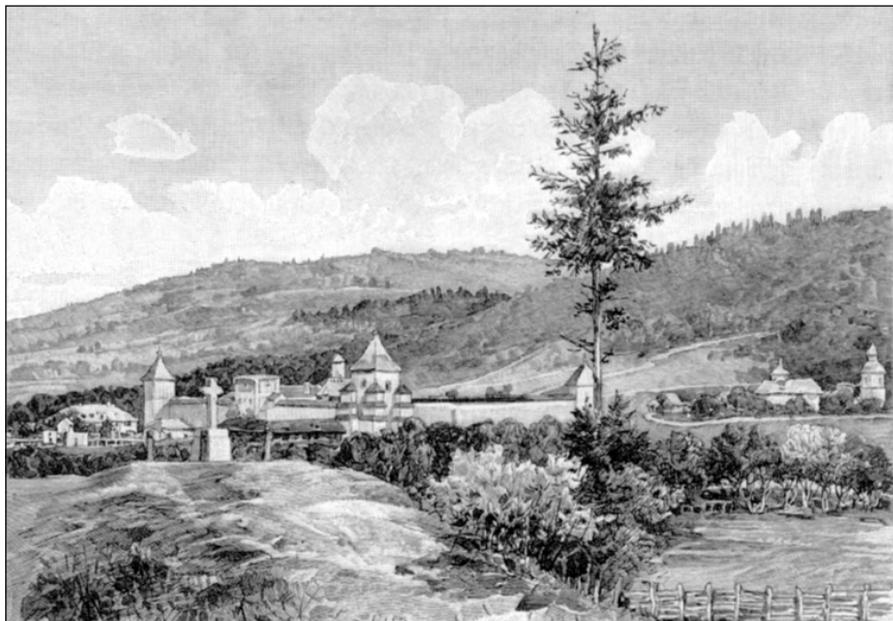

Kloster Putna.

Монастир Путна

Einst brach zwischen den Moldauern und Türken ein gewaltiger Krieg aus. In diesem würde der moldauische Fürst Stephan geschlagen und mußte die Flucht ergreifen. Als er in das Gebirge westlich von Radautz floh, gelangte er in das Tal des Putnabaches. In einem waldigen Seitentale fand er eine Einsiedlerzelle, die in einem großen Felsblock eingehauen war und noch jetzt zu sehen ist. Diese Zelle bewohnte der Einsiedler Daniel. Zu ihm flüchtete sich Stephan und klagte seine Not. Der Einsiedler nahm den Fürsten freundlich auf, rettete ihn vor seinen Verfolgern und munterte ihn sodann auf, den Krieg gegen die Türken nochmals zu unternehmen. Darauf nahm Daniel dem Wojwoden das

Одного разу між молдаванами і турками спалахнула запекла війна. У ній молдавський князь Штефан зазнав поразки і змушений був рятуватися втечею. Коли він утік у гори на захід від Радівців, то потрапив у долину потоку Путна. В якійсь лісистій бічній долині він набрів на келію пустельника, що була вирубана у великій кам'яній брилі і яку можна побачити ще й сьогодні. У келії мешкав пустельник Данило. До нього забіг Штефан і виповів свою біду. Самітник привітно прийняв князя, врятував від переслідувачів і заохочував його знову братися до війни проти турків. За це Данило взяв

Kloster Suczawitza.

Манастир Сучавиця

Kloster Dragomirna.

Манастир Дрогомирна

Versprechen ab, daß er nach erfochtenem Siege in diesem Tale ein Kloster erbauen werde. Nachdem Stephan dies gelobt hatte, zog er weg, um sein Heer zu sammeln. Mutig griff er nochmals die Feinde an und schlug sie gänzlich. Nun ging er daran, das Kloster im Putnatale zu erbauen.

Auch über die Erbauung der Klosterkirche in Putna wird eine Sage erzählt. Danach soll Stephan mit drei seiner Begleiter durch Pfeilschüsse den Ort ausfindig gemacht haben, wo sich die Kirche erheben sollte. Zuerst spannte Stephan den Bogen und schoß einen Pfeil ins Tal und da, wo er niederfiel, ward die Stelle für den Altar bestimmt. Hierauf schnellte der Wataf (Vorsteher) der Pagen einen Pfeil ab, und wo dieser niedersank, sollte die Kirchentür zu Stehen kommen. Sodann schoß der erste Page und sein Schuß bezeichnete die Stelle für den Glockenturm. Der jüngste Page aber überholte die Schüsse aller und sein Pfeil fiel auf den Hügel Sion, wo nun, so erzählt ein altes Jahrbuch, ein Stein zur Erinnerung steht, daß hier Stephan dem Schützen wegen seines Schusses den Kopf habe abhauen lassen. Stephans Bogen und sein Becher sollen noch lange in dem Kloster aufbewahrt worden sein, bis ersterer geraubt und letzterer bei einem wilden Gelage zerschellt worden wäre.

Stephan beschenkte seine Stiftung mit vielen Kostbarkeiten und zahlreichen Gütern. Nach seinem Tode fand er in diesem Kloster seine Grabstätte.

Am Schlusse sei noch bemerkt, daß die Mönche in unseren griechisch-orientalischen Klöstern dem Orden der Basilianer angehören. Dieser ist der älteste aller Mönchsorden; er wurde vom Bischof Basi-lius, der

з воєводи слово після перемоги збудувати в цій долині монастир. Пообіцявши це, Штефан подався збирати своє військо. Він знову мужньо напав на ворогів і повністю їх розбив. А тоді пішов, щоб у долині Путни звести монастир.

Легенда оповідає і про будівництво монастирської церкви в Путні. Згідно з нею, Штефан з трьома своїми супутниками повинні були пострілами з лука виявити місце, де мала підвестися церква. Спочатку натягнув лук Штефан і послав стрілу в долину, а там, де вона впала, було визначене місце для вівтаря. Потім метнув стрілу ватаф (начальник) пажів, і там, де вона опустилася, мали б стояти церковні двері. Після цього вистрілив перший паж, і його постріл означив місце для дзвіниці. А наймолодший паж вистрілив найдалше, і його стріла впала на пагорб Сіон, де тепер, як розповідає старовинний літопис, встановлено камінь на пам'ять про те, що тут Штефан Великий за цей постріл велів стягти пажеві голову. Кажуть, що Штефанів лук і його келих ще довго зберігалися в монастирі, аж поки перший не викрали і останній не розбили під час бурхливої гулянки.

Штефан обдаровував своє заснування багатьма коштовностями і численними маєтками. У цьому монастирі після смерті його поховали.

А на завершення зауважимо, що ченці в наших православних монастирях належить до ордену Василіянів. Це найдавніший з усіх монаших орденів, заснований єпископом Василієм, який

im Jahre 379 gestorben ist, gestiftet. Einige Basilianermönche leben auch bei der St. Georgskirche in Suczawa, wo sich das Grab des heiligen Johannes Novi befindet.

6. St. Johannes Novi von Suczawa.

St. Johannes Novi ist der Patron, d. h. der Schutzheilige der Bukowina. Die Legende erzählt über ihn folgendes:

Johannes war ein edler und frommer Grieche aus Trapezunt in Kleinasien. Als Kaufmann befuhr er oft das Schwarze Meer. Da geschah es einst, daß er sich aufmachte, um nach der Hafenstadt Akkerman, die an der Nordküste des Schwarzen Meeres an der Dniestermündung liegt und damals den Türken gehörte, zu schiffen. Durch seinen Glaubens-eifer erregte er auf der Fahrt den Zorn des türkischen Kapitäns, auf dessen Schiff er die Reise zurücklegte. Dieser sann daher darauf, den frommen Kaufmann zu verderben. Nachdem das Schiff in Akkerman gelandet war, begab sich der heimtückische Mann zum Kadi, d. h. zum türkischen Richter der Stadt und verkündete ihm, ein reicher griechischer Kaufmann, der mit ihm gekommen sei, wolle das Christentum abschwören und sich zum mohammedanischen Glauben bekehren. Er legte dem Richter auch nahe, welches Verdienst es wäre, den Christen zu bekehren, und in welche Gunst er sich durch diese Bekehrung beim Sultan setzen würde. Dadurch angeeifert, ließ der Kadi den Kaufmann vor sich rufen. Als dieser, der vom hinterlistigen Treiben des Kapitäns nichts wußte, seinen Abscheu vor dem türkischen Glauben an den Tag legte und mit feurigen Worten seinen christlichen Glauben verteidig-

помер 379 року. Декілька василіянських ченців проживають і при церкві св. Юрія в Сучаві, де знаходиться могила святого Іоана Нового.

6. Св. Іоан Новий Сучавський

Св. Іоан Новий — патрон, тобто святий покровитель, Буковини. Легенда розповідає про нього наступне:

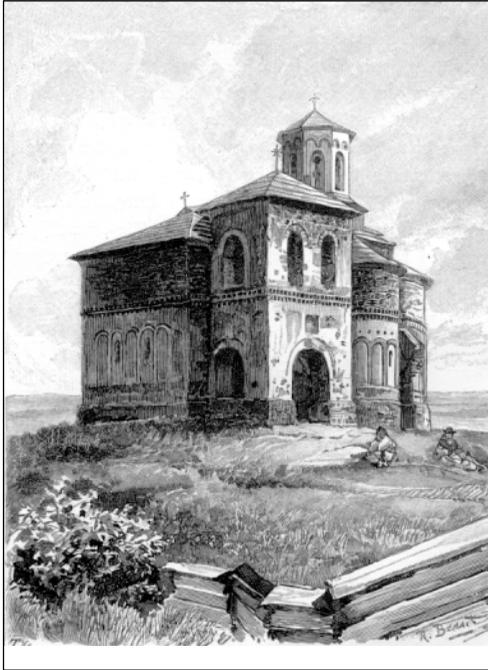
Іоан був благородним і благочестивим греком із Трапезунда в Малій Азії. Як купець він часто плавав Чорним морем. Якось трапилося, що він відправився до портового міста Акермана [Білгорода], що знаходиться на північному березі Чорного моря біля устя Дністра і в той час належало туркам. Своім релігійним запалом він викликав лютя у турецького капітана, на кораблі якого здійснював поїздку. Тому той задумав знищити благочестивого купця. Коли корабель прибув в Акерман, підступний чоловік подався до каді, тобто турецького міського судді, і сповістив йому, що багатий грецький купець, який прибув з ним, хоче відректися від християнства і повернутися до магометанської віри. Він також пояснив якомусь це було б заслугою судді, повернути християнина і яку прихильність він здобув би цим поверненням у султана. Піддавшись намові, каді наказав покликати купця до себе. А оскільки той, не здогадуючись про підступний вчинок капітана, виявив відразу до магометанства і палкими словами захищав свою християнську віру, в якій він завжди хотів

te, an dem er stets festhalten wollte, ließ ihn der Richter bis zum Tode martern. So erlitt der fromme Mann für seinen Glauben den Martertod.

An dem Grabe des Heiligen geschahen Wunder und Zeichen. Daher beschloß der

перебувати, то суддя велів його мучити до смерті. Так побожний чоловік зазнав за свою віру мученицької смерті.

На могилі святого відбувалися чудеса і знамення. Тому молдавський князь

Miroutzerkirche in Suczawa.

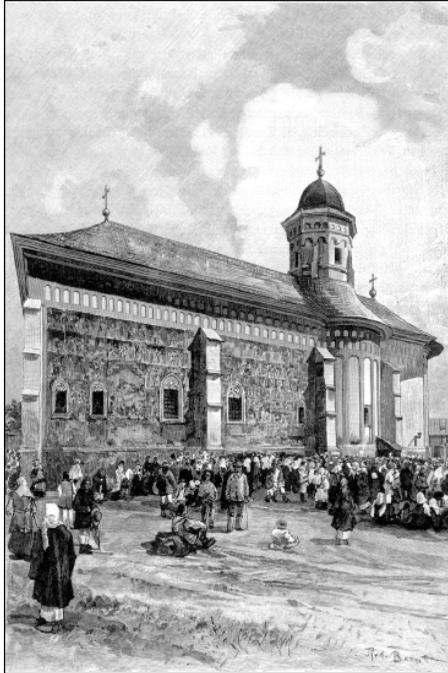
Міроуцька церква у Сучаві

moldauische Fürst Alexander der Gute, den Leichnam in seine Residenzstadt Suczawa zu bringen. Das geschah mit großen Festlichkeiten im Jahre 1402; der Fürst selbst war dem heiligen Leichnam bis Jassy entgegengegangen. In Suczawa setzte man St. Johannes wahrscheinlich zuerst in der Miroutzerkirche, der damaligen Bistumskirche, bei; später wurde er in die Georgskirche gebracht. Als der polnische König Sobieski mit seinem Heere nach

Олександр Добрий вирішив перенести мощі у свою столицю Сучаву. З великою урочистістю це відбулося 1402 року; сам князь виходив назустріч святим мощам аж до Ясс. У Сучаві св. Іоана помістили, ймовірно, спочатку в Міроуцькому храмі — тодішній єпископській церкві; пізніше їх перенесли у церкву св. Юрія. Коли польський король Собеський прибув зі своїм військом до Сучави, то потягнув із

Suczawa kam, zog der damalige moldauische Erzbischof, namens Dosoftheos, mit ihm fort und führte auch den heiligen Johannes nach Galizien (1686). Hier blieb dieser bis zum Jahre 1691 in Stryj, sodann wurde er in Żółkiew beigesetzt. Nachdem die Bukowina

собою тодішнього молдавського архієпископа на ім'я Дософтей, а ще перевіз святого Іоана Нового до Галичини (1686). Тут до 1691 року цей [Іоан Новий] залишався у Стрию, а потім він був похований у Жовкві. Коли ж

St. Georgskirche in Suczawa.

an Österreich gekommen war, baten die Bukowiner um die Rückstellung des heiligen Leichnams. Diese erfolgte nach langen Verhandlungen auf Veranlassung des Kaisers Josef II. im Jahre 1783. Später wollte man den Heiligen in die Moldau bringen, doch ist es dazu nicht gekommen.

Seit seiner Zurückbringung nach Suczawa liegt der Leichnam des Heiligen wieder in der Georgskirche. Alljährlich pilgern Tausende von Wallfahrern zu seinem

Церква св. Юрія в Сучаві

Букovina перейшла до Австрії, то буковинці просили про повернення святих мощів. Це сталося після довгих переговорів за розпорядженням імператора Йосифа II 1783 року. Пізніше хотіли перевезти святого у Молдову, однак до цього не дійшло.

З часу свого повернення до Сучави мощі святого знову лежать в Юріївській церкві. На прощу до могили Іоана Нового щорічно ідуть тисячі про-

Grabe, um ihn zu verehren und Linderung ihrer Leiben zu suchen.

7. Die älteste Geschichte der Bukowina. Gründung des Fürstentums Moldau.

In den ältesten Zeiten bewohnten unser Land Völker, die auf einer sehr niedrigen Kulturstufe standen. Sie verfertigten ihre Werkzeuge und Waffen aus Stein, Knochen und Holz. Daneben verstanden sie auch schon aus Ton Gefäße herzustellen. Weil der wichtigste Stoff der Werkzeuge der Stein war, nannte man jene Zeit die «**Steinzeit**». Funde aus dieser Zeit kommen an verschiedenen Orten der Bukowina vor. Damals lebten bei uns noch Tiere, die jetzt schon ausgestorben sind; zu ihnen gehört das riesige Mammut, das einem Elefanten sehr ähnlich war. Knochen und Zähne dieses Mammuts findet man noch jetzt in der Bukowina.

Etwa 2000 Jahre vor Christi Geburt verstanden die Menschen schon Metalle zu allerlei Geräten zu verarbeiten. Sie benützten dazu zuerst die Bronze (eine Mischung aus Kupfer und Zinn). Auch Gegenstände aus dieser «**Bronzezeit**» findet man in der Bukowina; es sind zumeist Waffen und Schmuckgegenstände.

Einige Jahrhunderte vor dem Beginn unserer Zeitrechnung war auch schon das **Eisen** bei uns bekannt. Das erste Volk, das es benützte, waren die Skythen. Welche Völker vor ihnen hier wohnten, ist unbekannt. Nach den Skythen durchzogen durch viele Jahrhunderte verschiedene Völker unser Heimatland, ohne daß sie ein geordnetes

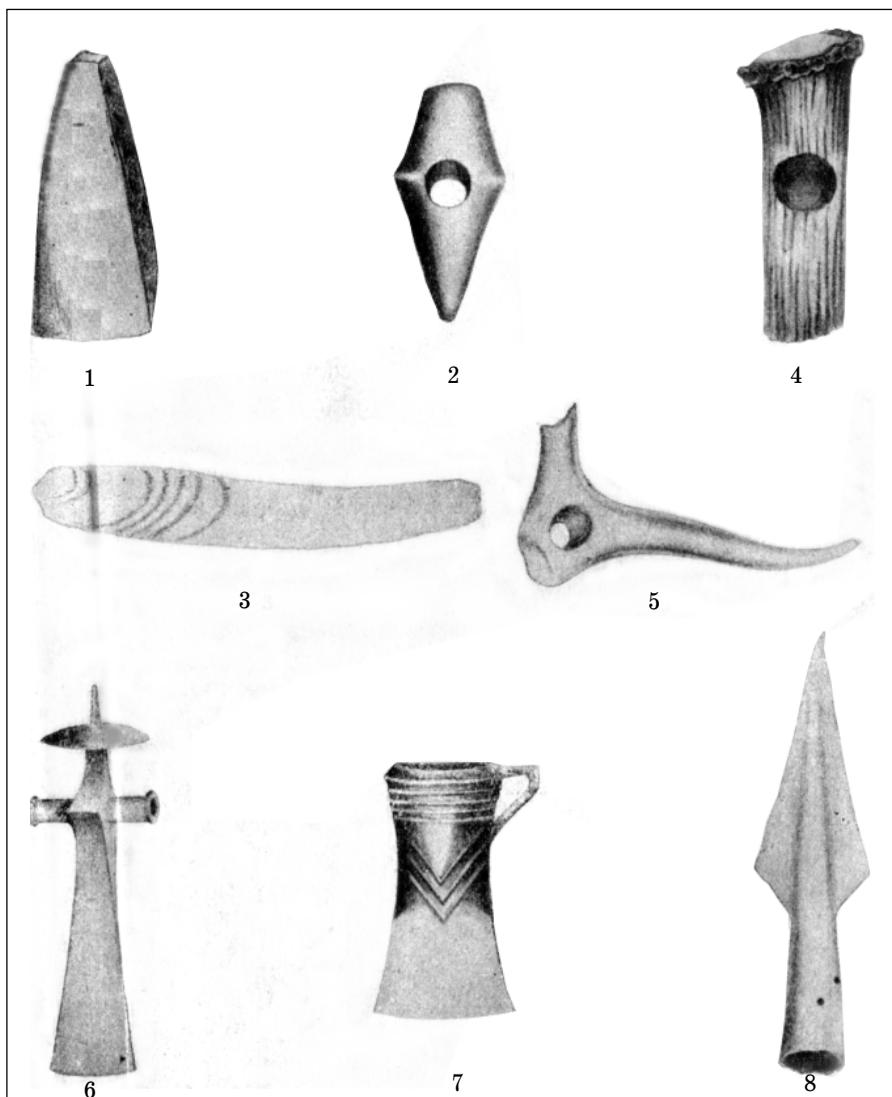
чан, щоб йому поклонитися і просити полегшення своїх страждань.

7. Найдавніша історія Буковини. Заснування князівства Молдова

У прадавні часи наш край заселяли народи, які перебували на дуже низькому рівні культурного розвитку. Свої знаряддя праці і зброю вони виробляли з каменю, кісток і дерева. Поряд з цим вони уміли вже виготовляти й глиняний посуд. Позаяк найважливішим матеріалом знарядь був камінь, то назвали той час «**кам'яним віком**». Знахідки цього періоду трапляються в різних місцях Буковини. Тоді у наших краях водилися тварини, які вже вимерли, а серед них - величезні мамонти, котрі були дуже подібними до слонів. Ще й тепер на Буковині виявляють кістки і зуби цих мамонтів.

Близько 2000 років до Різдва Христового люди вже уміли виготовляти з металу всякі знаряддя. Спочатку вони використовували для цього бронзу (суміш міді й олова). Предмети **бронзового часу** теж трапляються на Буковині; це переважно зброя і прикраси.

За декілька століть до початку нашого літочислення у нас вже знали й **залізо**. Перший народ, який його використовував, були скіфи. Які народи жили тут до них — невідомо. Після скіфів нашим рідним краєм протягом багатьох століть мандрували різні племена, які не засновували впорядкова-

Funde aus der Stein- und Bronzezeit.

- 1 Steinbeil ohne Stielloch.
- 2 Steinhammer mit Stielloch.
- 3 Steinmesser. 4 Hammer aus Hirschhorn. 5 Hirschhornwerkzeug (Bohrer). 6 u. 7 Bronzebeile.
- 8 Lanzen Spitze aus Bronze.

Знахідки кам'яного і бронзового віків.

- 1 — кам'яна сокира без отвору для держака, 2 — кам'яний молоток з отвором для ручки, 3 — кам'яний ніж, 4 — молоток з оленього рогу, 5 — знаряддя з оленього рогу (свердло), 6 і 7 — бронзові сокири, 8 — вістря спису з бронзи.

Staatswesen begründet hätten. Zur Zeit der sogenannten Völkerwanderung kamen auch die Goten und Hunnen; die ersteren sind mit den Deutschen verwandt; die letzteren standen später unter der Herrschaft des Königs Attila, der «Gottesgeißel». Auch die Magyaren (Ungarn) zogen durch unsere Gegenden in das von ihnen jetzt bewohnte Land. Allmählich siedelten sich bei uns die Rumänen und Ruthenen an.

Um die Mitte des 13. Jahrhunderts drangen die wilden Tataren oder Mongolen ins Land und beugten die daselbst setzhaften Rumänen und Ruthenen unter ihre Herrschaft. Da die Tataren die benachbarten Staaten plünderten und insbesondere auch nach Ungarn verheerend einfielen, beschloß der ungarische König Ludwig I. der Große, sie aus dem Grenzgebiete seines Reiches zu verjagen (1342). Dies gelang ihm auch. Die Mongolen wurden geschlagen und in das ihnen entrissene Gebiet zogen aus Ungarn und Siebenbürgen zahlreiche Ansiedler. Aus Ungarn, und zwar aus der Marmarosch, kamen besonders Rumänen; aus Siebenbürgen zogen **Deutsche** (Sachsen), die dorthin aus Deutschland eingewandert waren, in unser Land.

Unter den eingewanderten Rumänen befand sich Dragosch; diesem übertrug König Ludwig die Verwaltung des eroberten Gebietes, das seither den Namen Moldau führte. Die spätere Sage hat die geschichtliche Tatsache dahin entstellt, daß **Dragosch** als Jäger in die Bukowina gekommen sei. (Sage über die Entstehung des Wappens der Bukowina).

Der Sohn des Dragosch hieß **Sas**, d. h. der Sachse; er schlug seinen Sitz in Sereth auf.

ної державності. Під час так званого переселення народів приходили готи і гунни; перші були споріднені з німцями, а останні пізніше підпорядковувалися владі короля Аттіли — «Божого бича». Нашими місцевостями переходили також мадяри (угорці) у землю, заселену ними тепер. Поступово селилися у нас румуни та русини [українці].

Близько середини XIII ст. у край вдерлися дикі татари, або монголи, і підкорили своїй владі осілих тут румунів і русинів. Оскільки татари грабували сусідні держави і, зокрема, здійснювали спустошливі вторгнення до Угорщини, то угорський король Людовік I Великий вирішив прогнати їх з прикордонних областей своєї держави (1342). І цього він домігся. Монголи були розбиті, а на забраний в них терен рушили з Угорщини і Семигороду численні поселенці. З Угорщини, а саме з Мармарошу, у наш край приходили насамперед румуни; із Семигороду йшли **німці** (сакси), які примандрували туди з Німеччини.

Серед прибулих румунів перебував Драгош; йому король Людовік доручив управління захопленою областю, яка з тих пір називалася Молдовою. Пізніша легенда спотворює історичний факт в тому, що **Драгош**, начебто, прибув на Буковину як мисливець (переказ про походження герба Буковини).

Сина Драгоша звали **Сас**, тобто Сакс; він розмістив свій осідок в Сереті.

In diesem Ort entstand bald darauf ein katholisches Bistum. Diesem unterstand die katholische Bevölkerung des Landes, besonders die Deutschen. Die Rumänen und Ruthenen gehörten zur griechisch-orientalischen Kirche.

Zur Zeit des Dragosch und des Sas stand die Molbau noch unter ungarischer Oberherrschaft. Der Begründer des **selbständigen Fürstentums Moldau** ist **Bogban**, der um 1350 von Ungarn abfiel. Die moldauischen Fürsten mußten aber noch oft mit Ungarn Kämpfe um ihre Unabhängigkeit ausfechten. Auch mit dem Polenreiche, das sich damals über Galizien bis in die nördliche Bukowina erstreckte, wurden harte Kämpfe geführt. An die Herrschaft des polnischen Königs Kasimir des Großen erinnern noch jetzt die Ruinen auf dem Cecina bei Czernowitz; er hat diese Burg zum Schutz der polnischen Herrschaft erbaut.

8. Alexander der Gute und Stephan der Große.

Nach der Begründung des Fürstentums Moldau vergingen einige Jahrzehnte, bis ein weiser Fürst den Thron bestieg, der seinem Lande die Segnungen einer friedlichen Regierung zu teil werden ließ. Dieser Wojwode war **Alexander der Gute** (1401—1433).

Alexander sorgte dafür, daß sein Reich sich im Frieden entwickeln konnte. Er war daher bestrebt, mit seinen Nachbarn, besonders mit Ungarn und Polen, stets in Frieden und Freundschaft zu leben. Die Verwaltung seines Landes verbesserte er. Zu diesem Zwecke

Невдовзі у цьому населеному пункті виникло католицьке єпископство йому підпорядковувалося католицьке населення краю, особливо німці. Румуни і русини належали до православної церкви.

У часи Драгоша і Саса Молдова ще перебувала під угорською зверхністю. Засновником **самостійного Молдавського князівства** є **Богдан**, який близько 1350 року відділився від Угорщини. Однак за свою незалежність молдавські князі (воєводи) ще часто змушені були вести боротьбу з Угорщиною. Також провадилися жорстокі битви з Польською державою, яка поширювалася тоді через Галичину аж на Північну Буковину. Про владарювання польського короля Казимира Великого ще й тепер нагадують руїни на Цецині біля Чернівців. Він збудував цей замок для захисту польського панування.

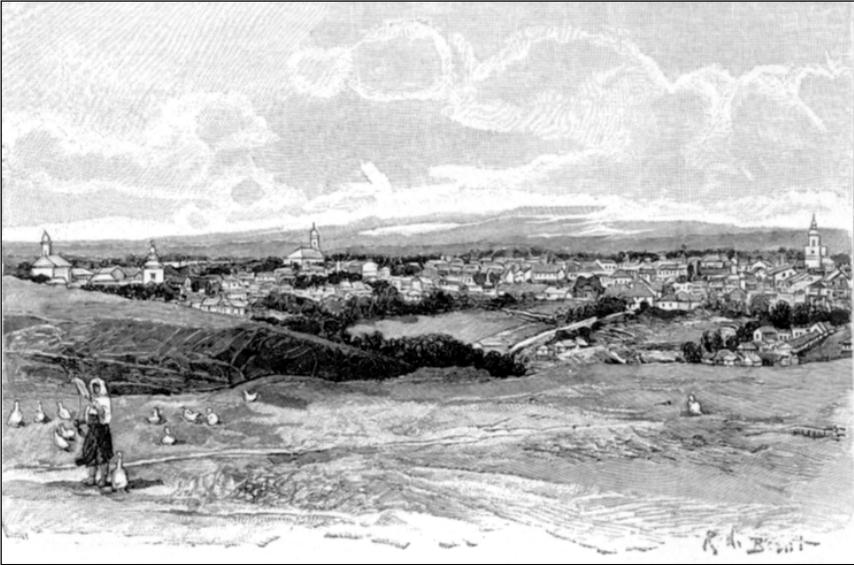
8. Олександр Добрий і Стефан Великий

Минуло кілька десятиліть від часу заснування Молдавського князівства, аж поки на трон не зійшов мудрий князь, який дав своїй країні благодать миру. Цим воєводою був **Олександр Добрий** (1401—1433).

Олександр турбувався, щоб його держава могла мирно розвиватися. Тому він прагнув завжди жити в мирі і дружбі з сусідами, особливо з Угорщиною і Польщею. Він покращував управління країною. З цією метою

vermehrte er auch die Zahl der Beamten. Ferner ordnete Alexander die kirchlichen Verhältnisse. Die griechisch-orientalische Bevölkerung der Moldau hatte vor ihm kein eigenes Bistum, sondern war von fremden

він збільшував число чиновників. Крім того Олександр упорядковував церковні відносини. Православне населення Молдови не мало до нього власного єпископства, а залежало від

Suczawa.

Сучава

Bischöfen abhängig. Alexander errichtete die Metropole (Erzbistum) in Suczawa und machte so sein Land von fremden Kirchenfürsten unabhängig. Zum Sitz des Erzbistums wählte er Suczawa, weil die Wojwoden schon seit einiger Zeit dort residierten. Auch das Bistum Radautz, ferner das älteste Kloster in der Bukowina, nämlich Moldawitz, hat Alexander errichtet. Ebenso brachte er den Leichnam des heiligen Johannes Novi nach Suczawa. Fürst Alexander der Gute sorgte auch für eine rege Entfaltung des Handels, der damals von Suczawa nach allen Weltgegenden betrieben wurde. Besonders waren es deutsche und armenische Kaufleute aus Lemberg, die

чужих єпископів. Олександр заснував митрополію (архієпископство) у Сучаві і, таким чином, унезалежнив свою країну від іноземних церковних правителів. Для місцеперебування архієпископства він обрав Сучаву, тому що вже протягом певного часу воеводи мали там свою резиденцію. Олександр заснував і Радівецьке єпископство, а ще найдавніший монастир на Буковині — Молдавицю. Він також доставив у Сучаву мощі святого Іоана Нового. Князь Олександр Добрий турбувався і про жвавий розквіт торгівлі, яку вели з Сучави з усіма частинами світу. Особливо відвідува-

unsere Märkte besuchten. Durch Czernowitz und Seret zogen diese Kaufleute nach Suczawa, wo die größten Märkte stattfanden. Diesen Kaufleuten verlieh der Fürst im Jahre 1408 verschiedene Handelsvorrechte. Deshalb ließen sich auch Deutsche und Armenier in den Städten der Bukowina nieder. Diese Städte waren nach deutschem Muster eingerichtet. Der Stadtrat in Suczawa verfaßte seine Schriftstücke lange Zeit in deutscher Sprache. Auch die Handwerker waren nach deutschem Muster in Zünften vereinigt.

Leider waren nicht viele moldauische Fürsten auf eine friedliche Entwicklung des Landes bedacht. Auch waren die Zeitverhältnisse sehr ungünstig. Zu den alten Feinden der Moldau gesellten sich später die Türken, die von Kleinasien auf die Balkanhalbinsel und von dort weiter nordwärts drangen. Gegen sie mußten auch die moldauischen Fürsten oft kämpfen.

Kriegerischen Taten verdankt vor allem **Stephan der Große** (1457—1504) seinen Ruhm. Besonders gegen Türken und Polen führte er glückliche Kämpfe.

Schon einige Jahre vor seinem Regierungsantritte hatte einer seiner Vorgänger die Oberhoheit des türkischen Sultans anerkannt. Zur Zeit Stephans drangen die Türken wiederholt in die Moldau ein; doch er verteidigte sein Land erfolgreich gegen die türkischen Heere. Die sagenhafte Überlieferung knüpft an diese Türkenkriege die Erbauung der Klöster Putna (1466) und Woronez (1488); beide soll Stephan zur dankbaren Erinnerung an errungene Siege über die Türken errichtet haben.

ли наші ярмарки німецькі і вірменські купці зі Львова. Через Чернівці і Серет ці купці прямували до Сучави, де відбувалися найбільші торги. Цим купцям князь надав 1408 року різні торгові привілеї. Через те й поселялися німці та вірмени у містах Буковини. Ці міста були влаштовані за німецьким зразком. Міська рада у Сучаві тривалий час вела документацію німецькою мовою. Ремісники теж за німецьким зразком об'єднувалися у цехи.

На жаль, небагато молдавських господарів дбали про мирний розвиток країни. А ще дуже несприятливими були тогочасні умови. До давніх ворогів Молдови пізніше долучилися турки, які з Малої Азії проникли на Балканський півострів, а звідси поривалися далі на північ. Молдавські князі змушені були часто боротися і проти них.

Воєнним звершенням завдячує своєю славою насамперед **Штефан Великий** (1457—1504). Він провадив успішну боротьбу особливо з турками і поляками.

Вже за кілька років до його вступу на престол один з його попередників визнав верховенство турецького султана. У штефанові часи турки неодноразово вторгалися в Молдову, однак він успішно захищав свою країну від турецького війська. Легенда пов'язує з тими турецькими війнами спорудження монастирів Путна (1466) і Воронець (1488); кажуть, що обидва засновані Штефаном на вдячну пам'ять про здобуті перемоги над турками.

Mit den Polen hatten schon die moldauischen Fürsten vor Stephan oft blutige Kriege geführt; auch Stephan der Große mußte mit ihnen kämpfen. So zog 1497 der polnische König Johann Albrecht mit einem stattlichen Heere gegen Stephan und belagerte die damalige Hauptstadt Suczawa. Trotz seiner mächtigen Kanonen, von denen die eine von 50, die andere von 40 Pferden über die freilich sehr schlechten Wege herbeigeschleppt worden waren, konnte er das Schloß nicht erobern und trat nach Abschluß eines Waffenstillstandes den Rückzug an. Als aber das Heer auf dem Rückwege bei Hliboka dahinzog, wurde es auf der Polonina, der schwarzen Alm, von den Feinden überfallen und erlitt eine schwere Niederlage. Auch bei Czernowitz kam es nochmals zu Kämpfen, besonders beim Übergang über den Pruth. Das polnische Heer mußte aus der Bukowina fliehen. An diese Kämpfe knüpft sich die Sage vom Anpflanzen der Buchenwälder, die unserem Lande den Namen gaben. (Sage über den Namen der Bukowina).

Wenige Jahre nach dem Kampfe mit König Johann Albrecht starb der Fürst Stephan. Er wurde in seinem Kloster Putna begraben; dort findet man noch heute seine Grabstätte.

9. Der Verfall des moldauischen Fürstentums.

Die Nachfolger Stephans des Großen vermochten ihr Land gegen die Übermacht der Türken nicht zu verteidigen und mußten die türkische Oberhoheit endgültig anerkennen; seither zogen sich die drückenden Fesseln der türkischen Macht

Ще до Штефана молдавські князі часто вели кровопролитні війни з поляками, з якими змушений був боротися і Штефан Великий. Так, 1497 року польський король Як Ольбрахт зі своєю значною армією виступив проти Штефана і взяв в облогу тодішню столицю Сучаву. Незважаючи на могутні гармати, одні з яких, зазвичай дуже поганими дорогами, тягнуло 50 коней, а інші — 40 коней, він не зміг здобути замок і після укладення перемир'я розпочав відхід. Коли ж військо на зворотній дорозі проходило біля Глибоки, то на полонині — Чорному лузі — на нього напали вороги і завдали нищівної поразки. Ще раз дійшло до боїв біля Чернівців, зокрема при переправі через Прут. Польське військо змушене було втікати з Буковини. З цими битвами пов'язана легенда про насадження букових лісів, які дали назву нашому краю. (Легенда про назву Буковина).

Кількома роками по битві з королем Яном Ольбрахтом князь Штефан помер. Він похований у своєму монастирі Путна; там ще й тепер знаходиться його могила.

9. Занепад Молдавського князівства

Наступники Штефана Великого не змогли захистити країну від турків, які були від них сильнішими, і мусили остаточно визнати турецьке верховенство. Відтоді дошкульні кайдани турецької влади стягувалися все си-

immer enger. Was den Ungarn und Polen nicht gelungen war, brachten die Türken zu stande; sie machten die Moldau zu einer **türkischen Provinz.**

Die moldauische Fürstenwürde wurde vom Sultan oft an den Meistbietenden verkauft. Diese Fürsten waren keine wohlwollenden Herrscher des Landes; sie beuteten es vielmehr aus, um die für die Fürstenwürde gezahlten Summen wieder hereinzubringen. Erwähnt sei auch, daß die Fürsten jener Zeit ihre Residenz aus Suczawa nach Jassy in der Moldau verlegten (1564). Dort schlugen auch die Erzbischöfe von Suczawa ihren Sitz auf (1630).

Zum kläglichen Niedergang des Landes trugen ferner Kriegsstürme nicht wenig bei, in denen außer den Türken auch Ungarn, Walachen, Tataren, Kosaken und Polen plündernd das Land durchzogen. Am Ende des 17. Jahrhunderts kam auch der berühmte Türkenbezwinger, der polnische König Johann Sobieski, ins Land (1686), um die Türken zu bekämpfen. Seine Truppen standen lange Zeit in Suczawa und befestigten die Kirche des heiligen Arentius, so daß sie noch heute Zamka, d. i. Schloß, heißt. Als König Sobieski fortzog, wurde der Leichnam des heiligen Johannes nach Galizien mitgeführt. Am Anfang des 18. Jahrhunderts drangen selbst Schweden, unter ihrem König Karl XII. in die Moldau und Bukowina ein. Sie wurden von den Russen verfolgt, die damals das erste Mal unsere Heimat betraten. Es kam nun zu Kriegen zwischen Rußland und der Türkei, in denen die Bukowina als türkisches Gebiet viel zu leiden hatte.

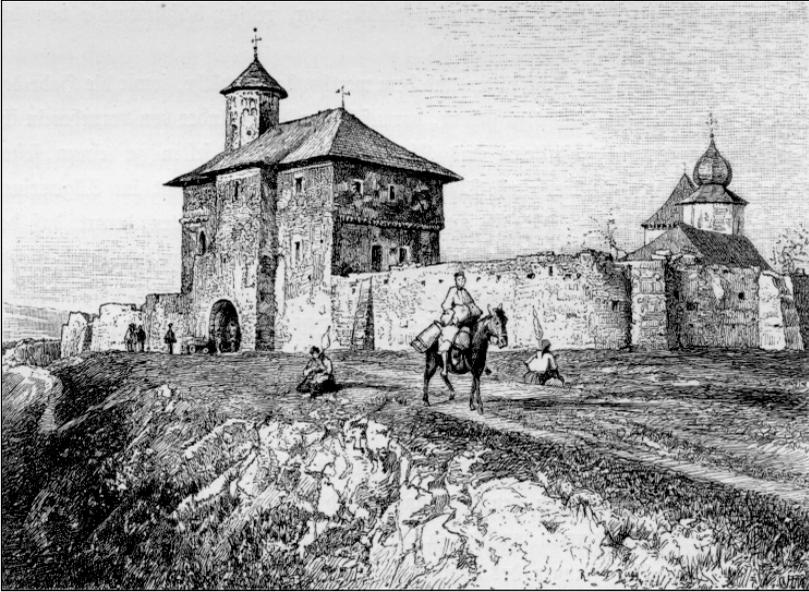
льніше. Чого не вдалося угорцям і полякам — те зуміли осягти турки; вони перетворили Молдову на **турецьку провінцію.**

Титул молдавського князя султан часто продавав тому, хто пропонував найвищу ціну. Ці князі не були доброзичливими правителями держави: більше того, вони визискували її, щоб повернути суми, затрачені на князівський титул. А ще треба згадати, що тогочасні господарі перенесли резиденцію з Сучави до Ясс у Молдові (1564), де розмістили свою резиденцію і сучавські архієпископи (1630).

Сумному занепаду краю немало сприяли подальші воєнні шторми, під час яких його борознили, пустошачи, не тільки турки, але й угорці, волохи, татари, козаки і поляки. Наприкінці XVII століття у край (1686) для боротьби з османцями прибув і славетний переможець турків польський король Ян Собеський. Його підрозділи довгий час перебували в Сучаві і укріплювали церкву св. Аксентія, так що й тепер її називають Замка, тобто Замок. Коли король Собеський відходив, то з них було вивезено до Галичини мощі святого Іоана. На початку XVIII століття у Молдову і на Буковину про-никли навіть шведи на чолі зі своїм королем Карлом XII. Їх переслідували росіяни, котрі тоді вперше ступили у наш рідний край. Тоді дійшло до війни між Росією і Туреччиною, в якій Буковина змушена була потерпати як турецька область.

Als im Jahre 1768 wieder ein Krieg ausgebrochen war, besetzten die Russen die Bukowina. Damals geschah es, daß der russische General Gartenberg nördlich von Czernowitz, am linken Ufer des Pruth, eine

Коли 1768 року знову вибухнула війна, то Буковину зайняли росіяни. Тоді й сталося, що російський генерал Гартенберг на півночі від Чернівців, на лівому березі Пруту, заснував моне-

Zamka in Suczawa.

Замка в Сучаві

Münzstätte errichtete, die mit einer deutschen Ansiedlung verbunden war; es ist das heutige Sadagóra, dessen Namen nichts anders als die slawische Übersetzung des Namens seines Gründers Gartenberg ist. Münzen, welche in Gartenberg-Sadagóra geprägt wurden, kommen auch noch heute in der Bukowina vor.

тарню, яка поєднувалася з німецьким селищем; це — сучасна Садагура [Садгора], назва якої є нічим іншим, як слов'янським перекладом прізвища її засновника Гартенберга. Навіть тепер трапляються на Буковині монети, карбовані в Гартенберзі-Садагурі.

10. Die Erwerbung der Bukowina durch Österreich.

10. Набуття Буковини Австрією

[Im Sommer des Jahres 1773 besuchte Kaiser Josef II. Siebenbürgen. Hier wurde ihm der hohe Wert der Bukowina für die bequeme

Влітку 1773 року цар Йосиф II відвідав Семигород [Трансільванію]. Тут йому стала зрозумілою велика цінність

Verbindung des im Jahre 1772 von Österreich erworbenen Galizien mit Siebenbürgen klar. Daher regte er sofort aus Siebenbürgen durch einen an seine Mutter, die große Kaiserin Maria Theresia, gerichteten Brief die Erwerbung der Bukowina durch Österreich an. Gerade damals war seit einigen Jahren die Türkei in einen unglücklichen Krieg mit Rußland Verwickelt, so daß sie gezwungen war, Österreichs Fürsprache bei Rußland anzusuchen. Da sie sich geneigt zeigte, für diese Hilfe einen Teil der Walachei an Österreich abzutreten, beschloß Josef, statt dieses angebotenen Gebietes die Bukowina zu besetzen.

Schon am 31. August 1774, nachdem die Russen inzwischen mit der Pforte Frieden geschlossen hatten und aus der Bukowina abgezogen waren, rückten die österreichischen Truppen aus Galizien ein und besetzten das Land. Am 7. Mai des folgenden Jahres unterzeichnete die Türkei die Abtretungsurkunde. Nachdem sodann die Grenzen gegen Osten und Süden berichtigt worden waren, wurde am 12. Oktober 1777 in Czernowitz das Huldigungsfest gefeiert, d. h. die Abgeordneten des Landes schwuren der Kaiserin und ihrem Sohne Josef II. in feierlicher Weise den Untertaneneid.

Nach althergebrachter Sitte gestaltete sich diese Feier zu einem schönen Volksfest. Aus allen Landesteilen strömten die Bewohner nach Czernowitz, das seit dem Beginn der österreichischen Herrschaft zum Hauptort des Landes erwählt worden war. Hier legten die Bukowiner in die Hände des Generals Splény, der damals unser Heimatland verwaltete, den Eid der Treue ab. Der Donner zahlreicher Kanonen

Буковини для зручного сполучення між Галичиною, придбаною Австрією 1772 року, і Семигородом. Тому він зразу ж із Семигороду направив листа своїй матері, великій імператриці Терезії, порушуючи питання набуття Буковини Австрією. Саме тоді Туреччина протягом кількох років була втягнута у нещасливу війну з Росією, тому була змушена простити Австрію вплинути на Росію. Оскільки заради цієї допомоги Туреччина була схильна поступитися Австрії частиною Валахії, то Йосиф вирішив замість пропонованої області зайняти Буковину.

Вже 31 серпня 1774 року, після того як росіяни уклали з Портою мир і залишили Буковину, австрійські військові частини увійшли з Галичини і зайняли край. 7 травня наступного року Туреччина підписала грамоту відступлення. Після того як на сході та півдні було врегульовано кордони, 12 жовтня 1777 року в Чернівцях відбулося свято принесення присяги, тобто депутати краю урочисто склали імператриці та її синові Йосифу II клятву підданства.

За стародавнім звичаєм це свято перетворилося на прекрасне народне дійство. З усіх частин краю сходилися мешканці до Чернівців, які з початку австрійського володарювання були обрані головним центром краю. Тут буковинці склали клятву вірності перед генералом Сплєні, який на той час управляв нашою батьківщиною. Гуркіт численних гармат ніс радісну вість

trug die frohe Botschaft in das Land, daß unsere Heimat fortan innig und fest mit dem Throne unseres glorreichen Kaiserhauses vereinigt sei. Hierauf folgte in der kurz zuvor erbauten Dreifaltigkeitskirche, die sich an der Stelle der jetzigen Lehrerbildungsanstalt erhob, ein überaus feierlicher Gottesdienst. Nach seiner Beendigung würden dem Volke manche Belustigungen geboten. Man warf unter dieses etwa 1500 neue 15-Kreuzer-Stücke; von einigen mit Tannenreisig geschmückten Gerüsten ließ man Wein herunterrinnen; von anderen ähnlichen Bühnen wurden 40 gebratene Schafe und 1500 Semmeln verteilt. Auch Steigbäume, an deren Spitze seidene Tücher und Geldpreise die Kletterlustigen lockten, waren errichtet. Am Abend zündete man Tausende Lampen an; auch ein Feuerwerk fehlte nicht. Die vornehmen Gäste wurden von General Splény besonders bewirtet. Auch dem Tanze wurde fröhlich gehuldigt. Erst spät in der Nacht nahm das schöne Fest ein Ende.

11. Zustände in der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Österreich.

Als unser Heimatland im Herbst des Jahres 1774 von den österreichischen Truppen besetzt wurde, glich es fast einer Wildnis. Nur 75.000 Einwohner bewohnten es, also etwa 12.000 Seelen weniger als gegenwärtig die Landeshauptstadt Czernowitz allein zählt. Der größte Teil des Landes war von Wäldern und Sümpfen bedeckt. Die drei Städte Suczawa, Sereth und Czernowitz waren so verfallen, daß sie ein überaus trauriges Bild

kraem, що наша вітчизна надалі тісно і міцно об'єднана з троном нашої славетної цісарської династії. А потім у незадовго до того спорудженій Троїцькій церкві, що здіймалася на місці сучасної учительської семінарії, відбулася надзвичайно урочиста служба Бога. По її закінченні людям були запропоновані деякі розваги. Між них розкидали приблизно 1500 нових 15-крейцерових монет. З кількох помостів, трохи прикрашених смерековим гіллям, веліли розливати вино; з інших подібних сцен було розподілено 40 смажених овець і 1500 булок. Були встановлені й стовпи для верхолазання, верхівки яких закосичили шовковими хустинами і грошовими призами для потішних верхолазів. Увечері запалили тисячі ламп, не бракувало й феєрверку. Знатних гостей окремо частував сам генерал Сплєні. Народ також дуже радісно танцював. Лише пізно вночі завершилося гарне свято.

11. Становище Буковини на час набуття її Австрією

Коли наш рідний край восени 1774 року зайняли австрійські підрозділи, він був схожий на майже дику місцевість. Його заселяли лише 75000 жителів, отже, приблизно на 12000 душ менше, ніж тепер налічується у самій столиці краю Чернівцях. Більшу частину краю вкривали ліси і болота. Троє міст — Сучава, Серет і Чернівці — настільки занепали, що

boten. In Cernowitz gab es kein einziges gemauertes Gebäude. Von Reinlichkeit, Ordnung, guter Verwaltung war überhaupt keine Rede. Die Hütten der Dorfbewohner waren elend, ohne alle Nebengebäude. Auch die Verwaltung des ganzen Landes und das Gerichtswesen waren zur Zeit der moldauischen Herrschaft sehr schlecht. Für das Wohl der Bewohner trug man damals fast gar keine Sorge.

Der Ackerbau wurde überaus spärlich betrieben, so daß er den Bedarf der Bevölkerung, trotzdem sie so gering war, nicht völlig deckte. Auch fand die Bestellung der Äcker in überaus nachlässiger Weise statt. Dünger wurde nicht benutzt. Statt des Ausdreschens war zum Teil noch das Austreten der Körnerfrüchte durch Ochsen üblich: man breitete die Garben am Boden aus und trieb die Tiere so lange darüber, bis die Körner, ausgetreten waren. Etwas besser stand es um die Viehzucht. Aber auch in der Pflege der Haustiere waren die Landbewohner sehr gleichgültig; die Rasse der Tiere war schlecht; für Stallungen wurde nicht gesorgt, so daß jeden Winter eine beträchtliche Menge Tiere teils durch Kälte, teils durch Wölfe zu Grunde ging. Der Handel beschränkte sich auf Pferde und anderes Vieh, Käse, Honig, Wachs u. dgl. Gewerbliche Unternehmungen und gute Handwerker fehlten ganz. Die schönen Wälder standen zum größten Teil unbenützt. Im ganzen Lande gab es keine Sägemühle, so daß man die Bretter mühsam aus den Stämmen mit der Axt heraushauen mußte. Ebenso beutete man die Schätze des Erdinnern nicht aus; nur im Sande der Goldenen Bistritz wurde nach Gold gesucht. Der Verkehr konnte sich nicht entfalten,

виглядали вельми жалюгідно. У Чернівцях не було жодної мурованої будівлі. Зайве говорити про чистоту, порядок, добре врядування. Хатини сільських мешканців були убогими, без жодних прибудов. Дуже поганим було за молдавської влади і управління усім краєм та судочинство. Про добробут жителів тоді майже не піклувалися.

Надзвичайно мало займалися землеробством, так що воно потреби населення, хоч вони й так були незначними, покривало не повністю. Поля теж обробляли вельми недбало. Добрива не використовували. Замість молотьби ще частково побутувало витоптування зернових культур волами: на землі розстеляли снопи і водили по них тварин до тих пір, поки не вилущувалось зерно. Дещо кращими були справи у тваринництві. Однак і в догляді за свійськими тваринами сільські жителі проявляли велику байдужість; поганою була порода поголів'я; про стійла не дбали, так що кожної зими значна кількість тварин гинула частково від холоду, почасти від вовків. Торгівля обмежувалася кінями та іншою худобою, бринзою, медом, воском тощо. Зовсім не було ремісничих підприємств і добрих майстрів. Прекрасні ліси здебільшого не використовувалися. У цілому краї не було жодної лісопилни, а тому дошки з великими зусиллями мусили вирубувати зі стовбурів сокирою. Так само не експлуатувалися багатства земних надр; лише у піску Золотої Бистриці шукали за золотом. Не могло розвиватися сполу-

da ordentliche Straßen und Brücken fehlten.

Überaus traurig stand es auch um die geistige Bildung. Wie gering diese war, läßt sich schon aus dem Umstand ermessen, daß noch gegen das Ende der moldauischen Regierung die Geistlichen zum Lesenlernen durch Drohungen gezwungen werden mußten. Als die Bukowina an Österreich kam, konnte der hohe Würdenträger Makari, der den Erzbischof vertrat, nicht schreiben und lesen. Keiner der zahlreichen Geistlichen und Mönche in den Bukowiner Klöstern war geeignet, an den von der österreichischen Regierung errichteten Schulen als Lehrer zu wirken. Von allen Adelligen hatte nur einer, der spätere Kreishauptmann Basil von Balsch, eine höhere Bildung genossen. Die Landleute erhielten auch nicht den geringsten Unterricht; in den Bukowiner Dörfern waren nur wenige Leute zu finden, die auch nur das Vaterunser beten konnten!

So arm und elend war die Bukowina, als sie unter Kaiser Josef und seiner Mutter, der großen Kaiserin Maria Theresia, mit dem österreichischen Kaiserstaate vereinigt wurde. Seither hat das Land unter der weisen Regierung unseres Kaiserhauses einen ungeahnten Aufschwung genommen.

12. Die Bukowina unter österreichischer Herrschaft.

Seitdem die Bukowina von unserem erlauchten Kaiserhause regiert wird, erfreut sie sich eines raschen Aufschwunges.

чення, бо бракувало впорядкованих доріг і мостів.

Надзвичайно сумний вигляд мала духовна освіта. Наскільки поганою вона була, можна судити вже з тієї обставини, що навіть наприкінці молдавського правління священиків погрозами змушували вчитися читати. Коли Буковина відійшла до Австрії, високий сановник Макарій, який заступав архієпископа, не умів писати та читати. З-поміж численних священиків і монахів буковинських монастирів жоден не міг учти дітей у школах, заснованих австрійським урядом. З усіх шляхтичів вищу освіту мав лише один — пізніший крайовий староста Василь фон Балш. Сільські жителі теж анітрохи не вчилися; у буковинських селах можна було знайти лише небагатьох людей, які з молитов знали хоча б «Отче наш»!

Такою убогою й нещасною виглядала Буковина, коли вона за цісаря Йосифа і його матері, великої імператриці Марії Терезії, була об'єднана з Австрійською імператорською державою. З тих пір край під мудрим правлінням нашої цісарської династії набрав небувалого злету.

12. Буковина за австрійської влади

Відколи Буковиною стала правити наша найсвітліша цісарська династія, вона стрімко розвивалася.

Vor allem ist die Verwaltung des Landes überaus verbessert worden. Die Bukowina stand in der ersten Zeit der österreichischen Regierung (1774—1786) unter militärischer Verwaltung. Hierauf wurde sie im Jahre 1787 mit Galizien verbunden und bildete einen der vielen Kreise dieses Landes. Sie stand in dieser Zeit unter einem Kreishauptmann, der dem Statthalter von Galizien unterstellt war. Erst unser gütiger Monarch hat gleich nach seinem Regierungsantritte der Bukowina ihre Selbständigkeit wiedergegeben (1849) und ihr den Titel eines Herzogtums verliehen. Im Jahre 1860/61 würde die Bukowina zwar nochmals für einige Monate mit Galizien vereinigt; doch bald erfolgte die endgültige Lostrennung. Im Jahre 1861 erhielt das Land mit der bleibend hergestellten Freiheit auch einen Landtag und sein eigenes Landeswappen. An der Spitze des Landes steht jetzt der Landespräsident. Zahlreiche Gerichte sorgen für die Rechtsprechung. Auch sind viele Wohlfahrtseinrichtungen geschaffen worden, z. B. Spitäler, die Irrenanstalt in Czernowitz, ferner das Blinden- und Taubstummeninstitut daselbst.

Die Bevölkerung hat sich infolge der friedlichen Verhältnisse rasch vermehrt. Während 1774 in der Bukowina nur 75.000 Menschen wohnten, zählte man im Jahre 1910 bereits 800.100 Seelen, so daß sich die Bevölkerung während der 136 Jahre fast verelfacht hat. In Czernowitz, das zu Anfang der österreichischen Zeit nur 1400 Seelen zählte, wohnten im Jahre 1910 schon 87.000 Einwohner, also das 62fache.

Насамперед вельми покращилося врядування краєм. На перших порах австрійської влади (1774-1786) Буковина перебувала під військовим управлінням. Потім, 1787 року, вона була прилучена до Галичини й утворювала один із багатьох округів цього краю. У той час вона підлягала окружному старості, який підпорядковувався наміснику Галичини. Тільки наш милостивий монарх [Франц Йосиф I], коли він вступив на трон, одразу повернув Буковині самостійність (1849) і надав титул герцогства. Щоправда, у 1860—61 роках Буковина знову на кілька місяців була з'єднана з Галичиною, однак незабаром відбулося остаточне відокремлення. 1861 року, разом з напостійно відновленою свободою, край також отримав крайовий сейм і власний герб. Тепер край очолює крайовий президент. Судочинство здійснюють численні суди. Створено також багато благодійних установ, наприклад, шпиталі, психіатричну лікарню в Чернівцях, крім того заклад для сліпих і глухонімих.

Завдяки мирним умовам швидко зросло населення. Якщо 1774 року на Буковині проживало лише 75000 людей, то 1910 року налічувалося вже 800100 душ, так що населення протягом 136 років збільшилося майже в 11 разів. У Чернівцях, які на початку австрійської доби мали лише 1400 душ, 1910 року вже проживало 87000 мешканців. Отже, населення зросло у 62 рази.

Die Stimpfe sind zum größten Teil ausgetrocknet. Der Feldbau wird in ausgiebigem Masse betrieben und auch die Viehzucht ist vielfach verbessert worden. Doch darf man nicht verhehlen, dass unsere Landleute ihre Felder noch immer nicht nach der besten Art bestellen. Auch die Pflege und Behandlung der Tiere läßt noch manches zu wünschen übrig. Der Gemüse- und Obstbau wird ebenfalls nicht in entsprechendem Umfange betrieben. Am besten entwickelt ist die Landwirtschaft der deutschen Ansiedler.

Die reichen Waldungen werden in ausgiebiger Weise ausgenützt; zahlreiche Sägewerke sind entstanden und das Holz der Bukowiner Berge wandert bis nach Konstantinopel, ja selbst bis nach Ägypten. Auch die Bergwerksindustrie hat in den ersten Jahrzehnten der österreichischen Herrschaft einen beachtenswerten Aufschwung genommen; viele deutsche Bergleute sind herbeigezogen und angefedelt worden. Diese legten Silber-, Kupfer- und Eisenbergwerke an; auch Schmelz und Gußöfen wurden erbaut. Leider sind diese Unternehmungen seit einigen Jahrzehnten zurückgegangen. Auch Handel und Gewerbe haben sich entwickelt; die Zahl größerer Fabrikunternehmungen ist jedoch gering. Einzelne Industrien, z. B. mehrere von deutschen Glasmachern errichtete Glashütten, sind wieder eingegangen. Den Verkehr fördern gegenwärtig zahlreiche, zum Teil ausgezeichnete Straßen; ferner sind auch einige Flüsse flößbar gemacht worden; ebenso ist seit 1866 ein Eisenbahnnetz entstanden, das das Land nach allen Richtungen durchzieht.

Wie die materielle Kultur, so hat auch die geistige einen überaus großen Ausschwing

Болота здебільшого осушені. Рільництво розвивається загалом жваво, та й тваринництво поліпшене багатократно. Однак не можна не сказати, що наші сільські жителі ще не завжди обробляють свої ниви найкращим чином. Бажають кращого догляду і ставлення до тварин. Недостатньо ще займаються овочівництвом і садівництвом. Найкраще розвинено сільське господарство у німецьких поселенців.

Багаті лісові масиви експлуатуються інтенсивно. Виникли численні лісопильні, і деревина з буковинських гір мандрує аж до Константинополя, ба навіть до Єгипту. У перших десятиліттях австрійської влади помітного піднесення досягла і гірнича промисловість; було залучено й оселено багато німецьких гірників. Вони заклали срібло-, мідно- і залізодобувні копальні, а ще збудували варильні і плавильні печі. На жаль, за останні десятиліття кількість цих підприємств. Трозвивалися торгівля і промисли теж розвивалися; усе ж великих фабричних підприємств незначне. Знову ж припинили своє існування окремі виробництва, наприклад, декілька заснованих німецькими складувачами скляних гут. Сполученню тепер сприяють численні почасті відмінні шляхи, крім того деякі річки зроблені сплавними; так само й залізнична сітка, що веде свій початок з 1866 року і пролягає краєм наусібіч.

Надзвичайно сильного піднесення досягли як матеріальна так і духовна

genommen. Fast jedes Dörfchen hat jetzt eine Volksschule und daher ist der Jugend überall Gelegenheit geboten, sich die für das Leben so unumgänglich notwendigen Kenntnisse zu erwerben. Außer den Volksschulen gibt es viele höhere Anstalten, z. B. Gymnasien, Real- und Gewerbeschulen, eine Lehrer- und Lehrerinnenbildungsanstalt, landwirtschaftliche Schulen u. a. Auch eine Universität hat unser Kaiser Franz Josef I. in Czernowitz errichten lassen. Es geschah dies im Jahre 1875 gelegentlich der Hundertjahrfeier der Vereinigung des Landes mit dem Kaiserstaate. Diese Bereinigung ist, wie wir aus der vorstehenden Schilderung ersehen haben, ein überaus großes Glück für die Bukowina gewesen. Daher werden die Bukowiner der Kaiserin Maria Theresia und dem Kaiser Josef II., die unser Land für Österreich erworben haben, ferner unserem gütigen Monarchen Frans Josef I. stets die tiefste Dankbarkeit zollen.

Zur Erinnerung an das im Jahre 1875 gefeierte Fest der hundertjährigen Vereinigung der Bukowina mit dem österreichischen Kaiserstaat ist in Czernowitz die Austriastatue auf dem gleichnamigen Platze errichtet worden. Austria bedeutet Österreich. Das Volk glaubt aber, daß die Statue die Kaiserin Maria Theresia vorstellt.

13. Das Bukowiner griechisch-orientalische Erzbistum.

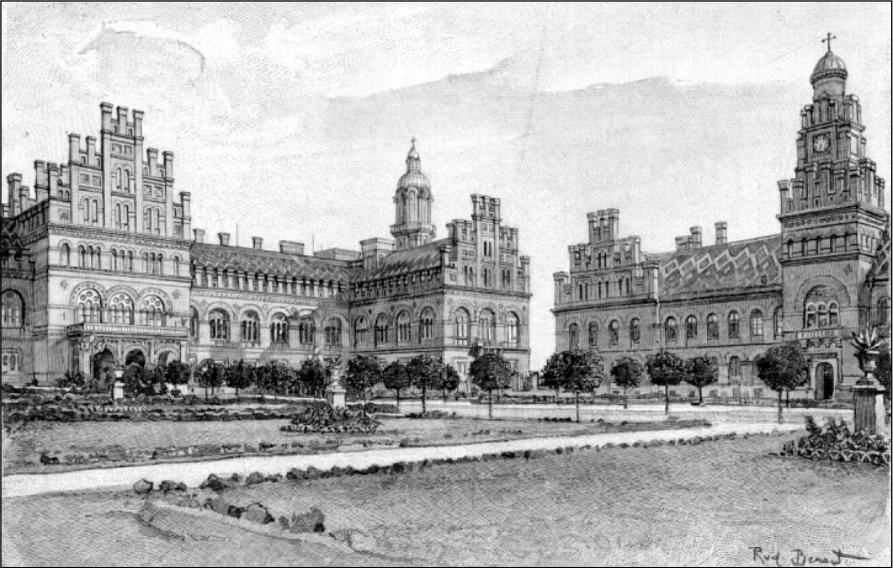
Schon der moldauische Fürst Alexander der Gute hat in der Bukowina ein griechisch-orientalisches Erzbistum gegründet; es hatte seinen Sitz in Suczawa, der damaligen Hauptstadt der Moldau. Dieses Erzbistum

культури. Майже в кожному сільці є тепер народна школа, і тому молодь всюди має можливість здобути знання, що конче потрібні для життя. Крім народних шкіл існує ще багато вищих закладів, наприклад, гімназії, реальна і промислова школа, чоловіча і жіноча учительські семінарії, сільськогосподарські школи тощо. А ще наш цісар Франц Йосиф I звелів заснувати в Чернівцях університет. Це відбулося 1875 року з нагоди столітнього ювілею об'єднання краю з цісарською імперією. Це об'єднання, як ми побачили із вищенаведеного опису, було надзвичайно великим щастям для Буковини. Тому буковинці постійно висловлюють найглибшу вдячність імператриці Марії Терезії і цісарю Йосифу II, які здобули наш край для Австрії, а також нашому милостивому монарху Францу Йосифу I.

Про свято, відзначене 1875 року з нагоди сторічного об'єднання Буковини з Австрійською імператорською державою, нагадує статуя Аустрії, що була встановлена у Чернівцях на однойменній площі. «Аустрія» означає Австрія. А народ вважає, що статуя зображує імператрицю Марію Терезію.

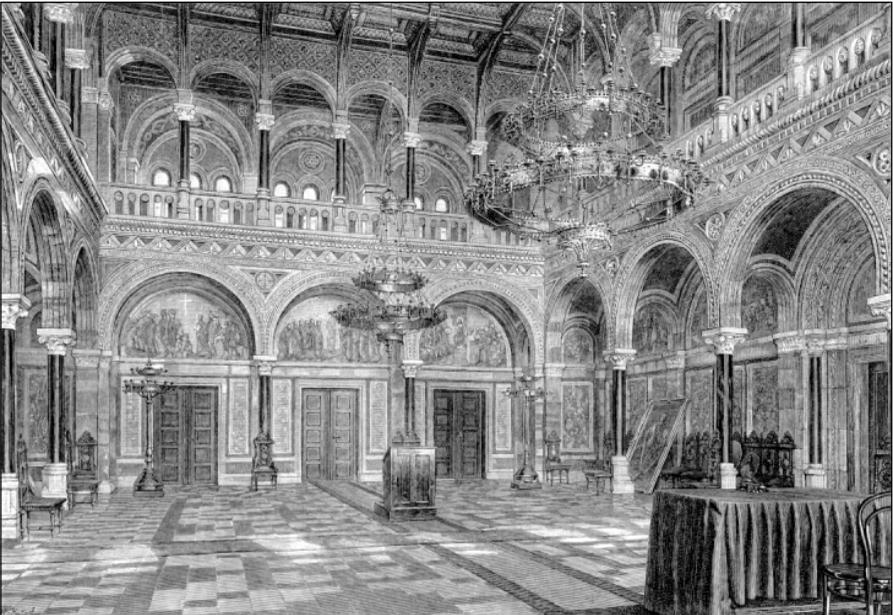
13. Буковинська православна митрополія

Ще молдавський князь Олександр Добрий заснував на Буковині православне архієпископство; місцем його осідку стала Сучава, тодішня столиця Молдавії. Однак 1630 року

Die erzbischöfliche Residenz
in Czernowitz.

Митрополита резиденція
в Чернівцях

Marmorsaal
in der erzbischöflichen Residenz.

Мармуровий зал
в митрополічій резиденції

(Metropolie) ist aber im Jahre 1630 nach Jassy in der Moldau übertragen worden.

Als die Bukowina an Österreich fiel, befand sich im Lande nur das Bistum in Radautz, das ebenfalls seit der Zeit Alexanders bestand und zuerst den Erzbischöfen von Suczawa, dann jenen von Jassy untergeordnet war. Da unter der österreichischen Herrschaft Czernowitz zum Sitz der Landesbehörden erhoben worden war, so übersiedelte zufolge kaiserlicher Anordnung der letzte Radautzer Bischof Dositheu Cherescul im Jahre 1782 nach Czernowitz. Vom Jahre 1783 bis 1873 unterstand sodann das Bukowiner Bistum dem Erzbischof von Karlowitz in Slawonien; im Jahre 1873 ist es aber zur Metropolie (Erzbistum) für die Bukowina und Dalmatien erhoben worden. Zur Zeit der Erhebung des Bistums zum Erzbistum saß auf dem bischöflichen Stuhle der als Menschenfreund überaus geachtete und geliebte Bischof Eugen Hackmann; er war also der letzte Bukowiner Bischof und der erste Erzbischof (Metropolit).

Die Bukowiner Metropoliten bewohnen einen prachtvollen Palast in Czernowitz, der allgemein unter dem Namen «Erzbischöfliche Residenz» bekannt ist. Dieses Gebäude wurde in den Sechzigerjahren des vorigen Jahrhunderts nach den Plänen des Architekten Hlavka im freien byzantinischen Stile aufgebaut. Der Kostenaufwand betrug mehrere Millionen Gulden. Der ganze Bau besteht aus drei Teilen. Die Mitte nimmt das Hauptgebäude ein, in dem die schöne Hauskapelle und der herrliche Marmorsaal besonders hervorzuheben sind. Hinter dem

це архієпископство (митрополію) було перенесено до Ясс у Молдову.

Коли Буковина відійшла до Австрії, у краї знаходилося лише єпископство в Радівцях, яке теж існувало з часів Олександра і спочатку підлягало сучавським, а потім — яеським архієпископам. Позаяк за австрійської влади Чернівці були піднесені до місця перебування крайових органів влади, то за цісарським розпорядженням останній Радівецький єпископ Досифей Херескул 1782 року перебрався до Чернівців. З 1783 до 1873 року буковинське єпископство підпорядковувалося Карловицькому архієпископу у Славонії, а 1873 року його піднесли до митрополії (архієпископства) Буковини і Далмації. На час підвищення єпископства до архієпископства єпископську кафедру займав Євген Гакман — людинолюб, надзвичайно шанований і любимий єпископ. Отже, він був останнім єпископом Буковини і першим архієпископом (митрополитом).

Буковинські митрополити займають розкішний палац у Чернівцях, що відомий загалом під назвою «митрополічна резиденція». Ця будівля зведена у шістдесяті роки минулого [XIX] століття за проектом архітектора Й.Главки у вільному візантійському стилі. Затрати становили декілька мільйонів гульденів. Вся будівля складається із трьох частин. Посередині — головний будинок, у якому необхідно особливо виділити гарну домашню каплицю і чудовий Мармуровий зал. За головним

Hauptgebäude breitet sich ein Park aus, der durch eine künstliche Grotte und Burgruine sowie durch Wasserkinste geziert ist. Südlich erhebt sich das Seminargebäude mit der erzbischöflichen Residenzkapelle, in der besonders die kostbare Ikonostasis, das ist der Bilderstand vor dem Altar, unsere Aufmerksamkeit auf sich zieht. Hier ist auch die griechisch-orientalische theologische Fakultät der Czernowitzer Universität untergebracht, die seit dem Jahre 1875 an Stelle der alten, 1786 gegründeten theologischen Lehranstalt getreten ist. Gegen Norden ist schließlich das Priestergebäude gelegen. Zwischen den drei Gebäuden erblickt man eine schöne Gartenanlage, die gegen die Strasse durch ein großes Portal abgeschlossen wird.

14. Unser Kaiser in der Bukowina.

Um unser Heimatland und dessen Bewohner kennen zu lernen, nar schon Kaiser Josef II. in den Jahren 1783 und 1786 in die Bukowina gekommen. Auch Kaiser Franz suchte das Buchenland auf (1817 und 1823). Unser geliebter Kaiser unternahm sogar dreimal die weite Reise zu uns. Das erstemal kam er im Jahre 1851, also schon im dritten Jahre seiner Regierung. Vier Jahre später hatten die Bukowiner wieder die Freude, ihren Monarchen bei sich zu begrüßen (1855).

Im Jahre 1880 kam unser Kaiser zum drittenmal in die Ostmark seines Reiches. Mittwoch den 15. September nachmittags traf Seine Majestät an der Landesgrenze ein. Nach altgewohnter Sitte würde ihm von einem greisen Landmann Brot und Salz zum Willkommgruß gereicht. Unendlicher Jubel herrschte an allen

корпусом простягається парк, прикрашений штучним гротом і руїнами замку, а також фонтанами. На південь здійсмається будинок семінарії з каплицею архієпископської резиденції, де нашу увагу привертає, у першу чергу, коштовний іконостас — стіна з іконами перед вітварем. Тут розміщений і православний теологічний факультет Чернівецького університету, який виник 1875 року на місці давнього теологічного навчального закладу, заснованого 1786 року. Нарешті, з півночі знаходиться будинок священиків. Між трьома будівлями бачимо гарний сквер, відділений від вулиці великим порталом.

14. Наш цісар на Буковині

Щоб познайомитися з нашим рідним краєм і його жителями, імператор Йосиф II побував на Буковині ще у 1783 і 1786 роках. Відвідував буковий край і цісар Франц (1817 і 1823рр.). А наш улюблений імператор аж тричі здійснював до нас далекі поїздки. Вперше він прибув 1851 року, отже, на третій рік свого правління. Чотирма роками пізніше буковинці знову мали радість урочисто вітати свого монарха (1855).

1880 року наш імператор втретє прибув у східну марку [прикордоння] своєї держави. У середу, 15 вересня, в другій половині дня Його величність зустріли на кордоні краю. За давнім звичаєм один літній краянин привітав його хлібом і сіллю. Безмежна радість панувала у всіх місцях, якими проїж-

Orten, an denen der Hofzug vorbeifuhr. Brausende Hochrufe empfingen Seine Majestät auf dem Bahnhofe zu Czernowitz. Hier geruhte der Monarch auf die Ansprache des Landeshauptmannes unter anderem zu erwidern: «Es gereicht Mir zur besonderen Genugtuung, daß sich Mir nach so langer Zeit wieder Gelegenheit bot, Mein geliebtes Herzogtum Bukowina besuchen zu können». Die Fahrt vom Bahnhofe in die Stadt gestaltete sich zu einem großartigen Triumphzuge, der seinen Höhepunkt in der Begrüßung des Monarchen durch eine stattliche Zahl von jungen Ehrendamen erreichte, die bei der unfern der katholischen Kirche errichteten Triumphpforte Aufstellung genommen hatten. Am 15. und 16. September verweilte Seine Majestät in Czernowitz und besichtigte die in reger Entwicklung begriffene Stadt. Mit geradezu bewunderungswürdiger Ausdauer besuchte Seine Majestät alle Kirchen, Schulen, die Universität und die Residenz, Spitäler und industrielle Unternehmungen; mit Freude anerkannte er die großen Fortschritte; überall zeigte er lebhaftes Interesse. Überaus gütig bewies sich der Kaiser bei der Entgegennahme zahlreicher Bittschriften, die er sich in huldvoll leutseliger Weise auch persönlich auf der Strasse überreichen ließ. Ebenso gewinnend war das gütige Interesse, mit dem er die ihm dargebrachte Huldigungen entgegennahm, das Volksfest im Volksgarten besichtigte, die Schießstätte und das Theater bei einer Festvorstellung besuchte. Auch das Czernowitzer Landwehrbataillon wurde vom Kaiser, der selbst das Kommando übernahm, inspiziert und seine Leistung belobt. Am 17. begab sich der Monarch nach Radautz, woher er noch am

джав придворний потяг. Бурхливі вигуки «ура» зустріли Його величність на вокзалі в Чернівцях. Тут монарх, у відповідь на вітальну промову крайового старости, зволив між іншим сказати: «Мені приносить особливе задоволення, що після тривалого часу мені випала нагода знову відвідати моє владобане герцогство Буковину». Проїзд з вокзалу у місто перетворився на великий тріумфальний хід, апогеєм якого стало вітання монарха значною кількістю молодих почесних пань, котрі вишикувалися біля тріумфальної арки, спорудженої неподалік від католицької церкви. 15 і 16 вересня Його величність перебував у Чернівцях і оглядав місто, що швидко розвивалося. З витримкою, яка не могла не викликати захоплення, Його величність відвідував всі храми, школи, університет і резиденцію, шпиталі і промислові підприємства. Він радісно відзначав великий прогрес, всюди проявляв жвавий інтерес. Надзвичайно доброзичливо виявив себе імператор при прийнятті численних клопотань, які він милостиво-привітним чином дозволяв передавати собі безпосередньо на вулиці. З такою ж привабливо-дружелюбною зацікавленістю він приймав влаштовані почесні, оглядав народне свято в Народному саду, відвідав стрільбище та святкову виставу в театрі. А ще, взявши на себе командування, імператор інспектував також Чернівецький батальйон крайової оборони і похвалив його за успіхи. 17 вересня монарх подався до Радівців, звідки він повернувся ще того ж дня. Його по-

selben Tage zurückkehrte. Überall begleitete ihn unendlicher Jubel. Die gnädige Herablassung und die Leutseligkeit Seiner Majestät entzückte und bezauberte alle.

Schon am 18. in der frühesten Morgenstunde verließ Seine Majestät die Stadt. Diese war wie an den Abenden der Anwesenheit des Kaisers glänzend illuminiert. Eine nach Tausenden zählende Menschenmenge durchwogte die Straßen, um dem scheidenden Landesvater traurigen Herzens das Geleit zu geben. Mit rührenden Worten nahm Seine Majestät auf dem Bahnhofe Abschied. Zum Bürgermeister äusserte der Kaiser huldvollst: „Ich danke Ihnen; die Statt hat zuviel für Mich getan»; sodann gab er der Hoffnung auf eine fortschreitende Entwicklung der Stadt Ausdruck und versicherte, daß er gern seinerseits hiezu beitragen werde. Als der Zug sich schon in Bewegung setzte und neuerdings begeisterte Hochrufe erschollen, erschien Seine Majestät am Fenster und grüßte freundlichst und huldvoll lächelnd nach allen Seiten.

Einen überwältigenden Eindruck übte auf jedes Gemüt die Abschiedsszene an der Landesgrenze. Nachdem der Monarch in überaus herzlichen Worten für den schönen Empfang gedankt hatte, trat ein Moment tiefer Stille ein und nach wenigen Sekunden durchbrausten sich stets erneuernde donnernde Hochrufe die kühle Morgenluft, Hochrufe, in denen die Gefühle eines treuen Volkes für den geliebten Herrscher zum Ausdruck gelangten. Seine Majestät der Kaiser wendete sich nun noch einmal an die Versammelten und sagte: „Ich nehme die Erinnerung an den Aufenthalt in der Bukowina als eine der angenehmsten Meines

всюди супроводжувала неосяжна бурхлива радість. Милостива ласка і привітність Його величності захоплювали і зачаровували всіх.

Вже 18-го на світанку Його величність залишав місто. Воно було, як і вечорами під час перебування імператора, яскраво і святково освітлене. На вулицях багатотисячне велелюддя з сумним серцем проводжало в дорогу батька краю. Зворушливими словами прощався Його величність на вокзалі. Цісар милостиво звернувся до бургомистра: «Я дякую Вам; місто зробило для мене надто багато». Потім він висловив надію на поступальний розвиток міста і запевнив, що він цьому радо сприятиме зі свого боку. Коли поїзд рушав і щойно пролунали захоплені заздравні вигуки, Його величність з'явився у вікні вагона, радісно вітав і привітно усміхався на всі боки.

Захоплююче враження на кожного справила прощальна сцена на кордоні краю. Після того, як монарх вельми щиросердними словами подякував за прекрасний прийом, настав момент глибокої тиші, і за кілька секунд холодним ранковим повітрям пронеслися пульсуючі громові крики «ура», вітальні вигуки, в яких були виражені почуття вірнопідданого народу до улюбленого правителя. Його величність цісар ще раз звернувся до присутніх і казав: «Я беру із собою спомин про перебування на Буковині як один із найприємніших

Lebens mit Mir fort. Ich hoffe, bald wieder in die Bukowina zu kommen. Ich danke Ihnen allen nochmals herzlichst. Leben Sie wohl!» Nachdem Seine Majestät der Kaiser sich sodann huldvollst verabschiedet hatte, bestieg er wieder den Salonwagen und unter den enthusiastischen Hochrufen der zahllosen Volksmenge setzte sich der Hofzug langsam in Bewegung. Wenige Augenblicke noch und der geliebte Herrscher war den Blicken seines Volkes entschwunden.

15. Erdkunde der Bukowina.

Das Herzogtum Bukowina ist das östlichste Kronland Österreichs. Es umfaßt 10.441 km^2 und gehört daher zu den kleineren Ländern Österreichs. Noch geringeren Umfang haben Kärnten, Krain, das Küstenland, Schlesien und Vorarlberg; alle anderen sind größer.

Die Bukowina grenzt im Westen an Siebenbürgen, Ungarn und Galizien (Czeremosz), im Norden an Galizien (Dniester), im Osten an Russland (zwischen dem Dniester und Pruth) und an Rumänien (südlich vom Pruth), im Süden endlich ebenfalls an Rumänien.

Unser Heimatland ist ein von Nordosten (am Dniester) gegen Südwesten (an der Goldenen Bistritz) ansteigendes Land. Der nordöstliche Landwinkel bei Okna am Dniester ist nur 135 m über dem Meer gelegen. Im Südwesten des Landes steigen dagegen die Berggipfel der **Waldkarpathen** bis etwa 1800 m an, so vor allem der Dzumaleu 1859 m und der benachbarte Rareu 1653 m (südlich von Kimpolung), ferner der Lukacz 1771 m (im äussersten Südwesten des Landes) und

у Моєму житті. Я сподіваюся незабаром знову прибути на Буковину. Я ще раз усім вам найщиріше дякую. Прощайте!». Після того, як Його величність кайзер ласкаво попросився, він знову піднявся у салон вагона і під палкі вигуки незліченного велелюддя придворний поїзд повільно рушив. Ще декілька миттєвостей і улюблений володар зник з очей свого народу.

15. Географія Буковини

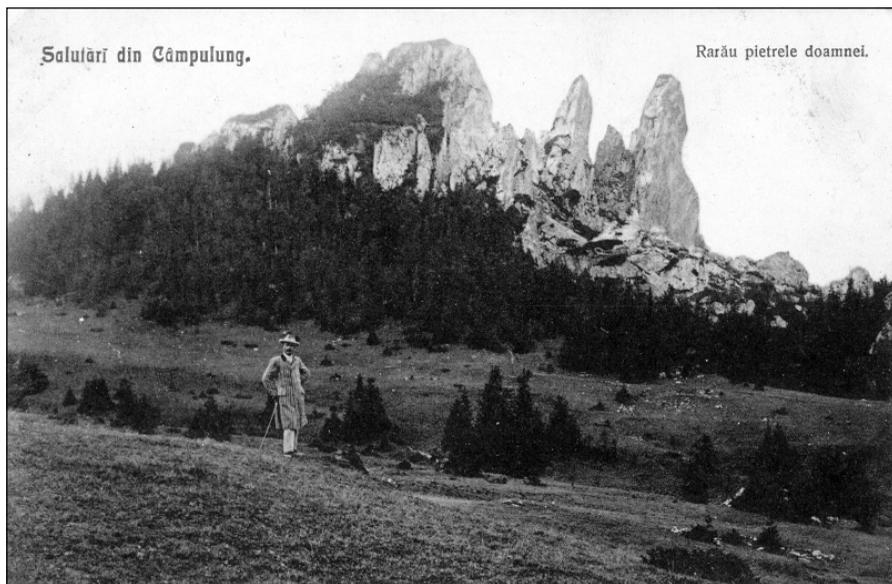
Буковина — найсхідніший коронний край Австрії. Вона охоплює 10441 km^2 і тому належить до найменших земель Австрії. Ще менші розміри мають Карінтія, Крайна, Побережжя, Сілезія і Фюрарльберг, а всі інші — великі.

Буковина межує на заході з Семигородом, Угорщиною і Галичиною (Черемош), на півночі — з Галичиною (Дністер), на сході — з Росією (між Дністром і Прутом) і Румунією (на південь від Пруту), на півдні, нарешті, — теж з Румунією.

Наша батьківщина — це край, що піднімається з північного сходу (над Дністром) на південний захід (біля Золотої Бистриці). Північно-східний кут краю біля Вікна над Дністром розташований на рівні лише 135 m над морем. Зате на південному заході краю приблизно до 1800 m піднімаються гірські вершини лісових Карпат, як, насамперед, Джумалив — 1859 m і сусідній Рарив — 1653 m (південніше Кімполунга), далі Лукач — 1771 m (на самому крайньому півден-

der Zapul 1663 *m* (nordwestlich von Kirlibaba). Die aufgezählten Gipfel liegen in jenem Teil des Gebirges, der vorwiegend aus Schiefern und Kalken besteht. Diese höchsten Gebirgszüge, die durch steile Berggipfel ausgezeichnet sind, erfüllen

ному заході краю) і Цапул — 1663 м (на північний захід від Кірлібаби). Перелічені вершини розміщені у тій частині гір, що складається переважно із сланців і вапняків. Ці найвищі гірські пасма, які виділяються стрімкими гірськи-

Der Rareu.

den Südwesten der Bukowina bis zu einer Linie, die von der Mündung des Saratabaches in den Czeremosz, über Moldawa, Briaza und Pozoritta bis zur Kette des Rareu zieht.

Nordöstlich von dieser Grenze liegt die etwa 25 *km* breite Sandsteinzone der Karpathen bis zu einer Linie, die man durch folgende Orte gelegt denken kann: Wiznitz, Berhometh am Sereth, Moldauisch-Banilla, Krasna, Ober-Wikow, Mardzina, Solka, Kaczika, Paltinossa und Kapokimpolui. In diesem

Рарив

ми вершинами, заповнюють південний захід Буковини до лінії, котра тягнеться, починаючи від впадіння потоку Сарата в Черемош, через Молдову, Брязу і Пожориту аж до хребта Рарив.

На північний схід від цієї межі лежить зона Карпат, складена з пісковика, що має ширину приблизно 25 *км* і простягається аж до лінії, яка може бути умовно проведена через такі населені пункти: Вижниця, Берегомет-над-Серетом, Волоський Банилів, Красна, Верхній Віків, Марджіна, Солка, Качика, Пал-

Teil des Gebirges sind die Berge weniger steil und hoch. Der höchste Gipfel ist hier der Tomnatik (1567 *m*), östlich von dem oben genannten Saratabach, und der Wesziweleky (1490 *m*), nordöstlich von Moldawa.

тіноса і Капокімпулуй. У цій гірській частині гори пологіші і нижчі. Найвищі вершини тут — Томнатик (1567 *m*), що на сході від вищезгаданого потоку Сарата, і Вежі Великі (1490 *m*), що північніше від Молдави.

Bergwerksort Jakobeni.

Weiter gegen Nordosten nimmt das Gebirge immer mehr an Höhe ab und geht an jener Linie zwischen Wiznitz und Kapokimpolui in das **Hügelland** der Bukowina über. Hier erblickt man vor allem Lehm Böden, ferner Schotter- und Sandablagerungen. Die Höhen sind gering; eine der bedeutendsten ist der Cecina bei Czernowitz (539 *m*).

Ausgebildete **Ebenen** finden sich in der Bukowina nur als Talböden der großen Flüsse, so insbesondere am nördlichen Pruthufer, ferner die Radautzer Ebene an

Гірниче селище Якобени

Далі на північний схід гори дедалі більше знижуються і переходять у цьому напрямку між Вижницею і Капокімпулуюм в **горбисту місцевість** Буковини. Тут зустрічаються насамперед глинястий ґрунт, а ще відклади гравію, піску. Висоти незначні, одна з найбільших — Цецин біля Чернівців (539 *m*).

Сформовані долини на Буковині є лише долинами великих рік, як, зокрема, на північному березі Пруту, далі Радівецька рівни-

der Suczawa unterhalb ihres Austrittes aus dem Gebirge.

Alle **fließenden Gewässer** des Landes gehören dem Gebiete des Schwarzen Meeres an; doch fließt nur der **Dniester**, der die nördliche Grenze der Bukowina gegen Galizien bildet, dem Meere unmittelbar zu. Der **Pruth** und **Sereth** ergießen sich in die Donau unfern ihrer Mündung ins Meer. Mit dem Pruth verbindet sich bei Nopolokoutz der an der westlichen Grenze der Bukowina dahinfließende **Czeremosz**. Dieser entsteht aus zwei Quellflüssen, dem Weißen und dem Schwarzen Czeremosz. Bei Uscie-Putilla nimmt der Czeremosz den Putillabach auf. Dem Sereth fließen der Kleine Sereth, die Suczawa, ferner die **Moldawa** und die **Goldene Bistritz** zu. Letztere zählt mit Recht wegen ihres schönen und ruhigen Laufes durch eine herrliche Felsengegend zu den schönsten Flüssen Österreichs. Als Zuflüsse der Moldawa sind vorzüglich die Moldawitza, die Humora und Sucha, als Nebenfluss der Bistritz die **Dorna** zu nennen.

Im Gebiete der Bistritz befinden sich zwei wichtige **Pässe** nach Siebenbürgen; von Kirlibaba an der oberen Bistritz gelangt man nämlich zum Paß von Rodna und aus dem Dornatal führt der Borgopaß nach Siebenbürgen. Über beide Pässe ziehen treffliche Straßenzüge. Nach Ungarn kann man auch vom oberen Czeremosztal gelangen; doch führen daselbst keine Fahrwege übers Gebirge. Andere Pässe sind der Wanczynpaß vom Großen Sereth zum Putillabach; der Szurdynpaß vom Großen Sereth ins Suczawatal; der Ploskapass vom Putillabach ins Suczawatal; der Isworpaß von der Suczawa zur Moldawa, endlich der

на біля Сучави нижче її виходу з гір.

Всі **водні потоки** краю належать до басейну Чорного моря. Однак лише **Дністер**, який становить північну межу Буковини з Галичиною, впадає безпосередньо в море. **Прут** і **Серет** вливаються у Дунай недалеко від його впадіння в море. З Прутом біля Неполоківців з'єднується **Черемош**, який протікає західною межею Буковини. Він утворюється з двох річок — Білого і Чорного Черемошів. Біля Усть-Путили Черемош приймає потік Путилу. У Серет вливається Малий Серет, **Сучава**, а ще **Молдава** і **Золота Бистриця**. Остання з них, завдяки своїй гарній і спокійній течії чудовою скелястою місцевістю, належить по праву до найгарніших рік Австрії. Притоками Молдави є, насамперед, Молдавиця, Гумора і Суха, а як притоку Бистриці назвемо **Дорну**.

Біля Бистриці знаходяться два важливих **перевали** до Семигороду; від Кірлібаби, що над Верхньою Бистрицею, дорога веде до перевалу Родна, а з долини Дорна «просмик» Борго веде до Семигороду. Через обидва перевали пролягають прекрасні дорожні траси. А до Угорщини можна дістатися через горішню долину Черемошу, однак там нема через гори жодної проїжджої дороги. Інші перевали: Ванчин (від Великого Серету до потоку Путила), Шурдин (від Великого Серету до долини Сучави), Плоска (від потоку Путила у долину Сучави), Ізвор (від Сучави до Мо-

Mestikanestipass von der Moldawa zur Goldenen Bistritz.

Seen gibt es in der Bukowina keine; die meisten **Teiche** liegen zwischen Pruth und Dniester; viele derselben wurden, seit der Ackerbau lohnender wurde, aufgelassen, um Felder zu gewinnen.

Von den **Wasserfällen** ist nur jener der Suczawa bei Szipot-Kameral zu erwähnen. Er ist nicht hoch, doch ist sein Anblick von der überdachten Brücke, die in seiner Nähe über den Fluß führt, überaus reizend.

Der Boden der Bukowina ist besonders zwischen Pruth und Dniester, ferner in der Umgebung von Suczawa sehr fruchtbar; hier sind die „Kornkammern« der Bukowina. Im Gebirge ist der Feldbau sehr beschränkt; doch dehnen sich hier prächtige Waldungen aus. Auch birgt der Boden der Bukowina reichliche Salzlager, ferner allerlei Erze und kräftige Heilquellen. Besonders bemerkenswert sind das Salzbergwerk in Kaczika und das Brausteinbergwerk in Jakobeni, ferner die eisenhaltigen Quellen des Badeortes Dorna Watra. Auch Kalk wird im Bukowiner Gebirge in großer Menge gewonnen.

16. Im Gebirge der Bukowina.

Nun schwingen wir unseren Rucksack auf den Rücken und machen uns auf die Wanderschaft. Bis Wiznitz sind wir mit der Eisenbahn gefahren. Von da wollen wir aber zu Fuß ins schöne grüne Bergland unserer Karpathen.

Von Wiznitz führt uns der Weg längst des Wizenkabaches, der dem Czeremosz

лдави), нарешті Местиканешти (від Молдави до Золотої Бистриці).

На Буковині відсутні озера, а більшість ставків знаходиться між Прутом і Дністром. Коли землеробство стало вигіднішим, багатьох ставків позбулися заради ріллі.

З-поміж водоспадів необхідно згадати лише один на річці Сучаві біля Шипота Камерального. Водоспад невисокий, однак надзвичайно гарний, коли дивитися з критого мосту, який стоїть на річці неподалік.

Ґрунти Буковини дуже родючі, особливо між Прутом і Дністром та в околицях Сучави. Там знаходиться житниця Буковини. У горах рільництво вельми обмежене, однак тут простягаються чудові лісові масиви. Земля Буковини багата на поклади солі, крім того, всілякі руди та цілющі джерела. Особливої уваги заслуговують соляна копальня в Качиці і піролюзитна [марганцева] шахта в Якобенах, а ще залізистий курорт Дорна-Ватра. У буковинських горах є також вапно, що добувають у великих обсягах.

16. У горах Буковини

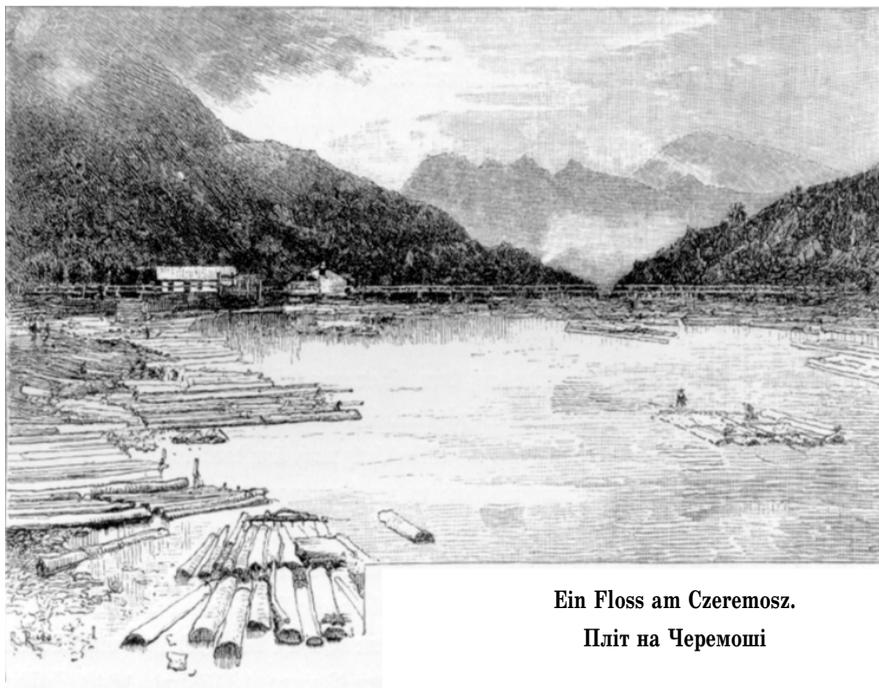
Тепер ми закидаємо на спину наш рюкзак і вирушаємо у мандрівку. Ми доїжджаємо залізницею до Вижниці, а звідси крокуємо у чудовий зелений край наших Карпат.

З Вижниці вздовж потоку Виженка, який тече до Черемоша, дорога веде нас до стрімкої гори Німчич. Дуже

Reitende Huzulen.

Гуцули-вершники

Ein Floss am Czeremosz.

Пліт на Черемоші

zufließt, auf den steilen Nimczyczberg hinauf. Gar übel geht es da den Pferden, die einen schweren Wagen zu ziehen haben; der muntere Wandersmann geht aber fröhlich seiner Wege, atmet den balsamischen Duft der Nadelwälder und bewundert ihr herrliches Grün. Hat man die Paßhöhe erreicht, dann geht es um so fröhlicher zum Czeremoszfluß herab, der unten im Tal wie ein Silberband flimmert. Dann führt der Weg flußaufwärts bei der Mündung des Putillabaches (Putiliwka) vorbei in das Tal des Weißen Czeremosz. Wir wandern stets auf dem Bukowiner Ufer des Flusses; auf der anderen Seite des Czeremosz liegt Galizien. Da, wo sich der Weiße Czeremosz mit dem aus Galizien kommenden Schwarzen Flusse verbindet, erkennt man auch leicht, warum in der Bezeichnung dieser Flüsse das Volk die Ausdrücke «weiss» und «schwarz» gebraucht. Das Bett des Weißen Czeremosz ist mehr lehmig und daher ist das Wasser besonders bei Regenwetter heller gefärbt als das dunkle des Schwarzen Czeremosz, der durch ein felsiges Bett strömt. Nach ihrer Verbindung strömen die so verschieden gefärbten Wassermengen noch eine Strecke nebeneinander, bis sie sich vermischen.

Knapp am Flusse führt der schmale Weg. Wild braust der Fluß zu unseren Füßen über gewaltige Felsblöcke. Der enge Weg und der reißende Fluß haben schon manches Unglück veranlagt. Auf den Felsen errichtete Kreuze erinnern daran, daß hier und dort ein Menschenleben ein plötzliches Ende nahm. An uns vorüber zieht der kühne Flößer zu Tal; sicher steht er auf dem aus langen Baumstämmen gefertigten Floß und führt mit fester Hand das schwere Ruder. Öfters kommen uns

важко йдуть тут коні, які змушені тягти важкий віз, але бадьорий мандрівник весело крокує своєю дорогою, дихає духмяними ароматами хвойних лісів і милується їх чудовою зеленню. Досягнувши найвищої точки перевалу, ще веселіше спускаємося до річки Черемош, котра виблискує в долині срібною стрічкою. Далі дорога пролягає проти течії річки мимо устя потоку Путила (Путилівка) у долину Білого Черемошу. Ми мандруємо весь час буковинським берегом річки, на іншому боці Черемошу знаходиться Галичина. Там, де Білий Черемош зливається з Чорним, який тече з Галичини, відразу видно, чому у найменуванні цих рік народ використав вирази «білий» і «чорний». Річище Білого Черемошу більш глинисте і тому вода, особливо за дощової погоди, забарвлена світліше у порівнянні з темною Чорного Черемошу, який струменить скелястим руслом. Після свого злиття так по-різному забарвлені води ще якийсь час течуть поряд, аж поки не змішаються.

Над самісіньким потоком стелиться вузька дорога. Через могутні кам'яні брили вода дико гримить біля наших ніг. Тісна дорога і стрімка річка завдали вже не одного лиха. Споруджені на скелях хрести нагадують, що тут і там людей спіткав несподіваний кінець. Повз нас пливе у долину відважний плотогон. Він упевнено стоїть на плоті, зробленому із довгих стовбурів, і твердою рукою править важким кермом. Часто трапляються нам у дорозі

Huzulen mit ihren Herden entgegen. Von zwei Wagen, die einander begegnen, muß der eine an einer breiteren Stelle des Weges hart zur Seite rücken, damit der andere noch vorbei kann. Dann erblicken wir

гуцули зі своїми отарами. Коли зустрічаються два вози, то один мусить в ширшому місці дороги сильно податися вбік, щоб інший міг поруч проїхати. А потім ми знову побачимо дівчи-

Kronprinz Rudolfs-Klause.

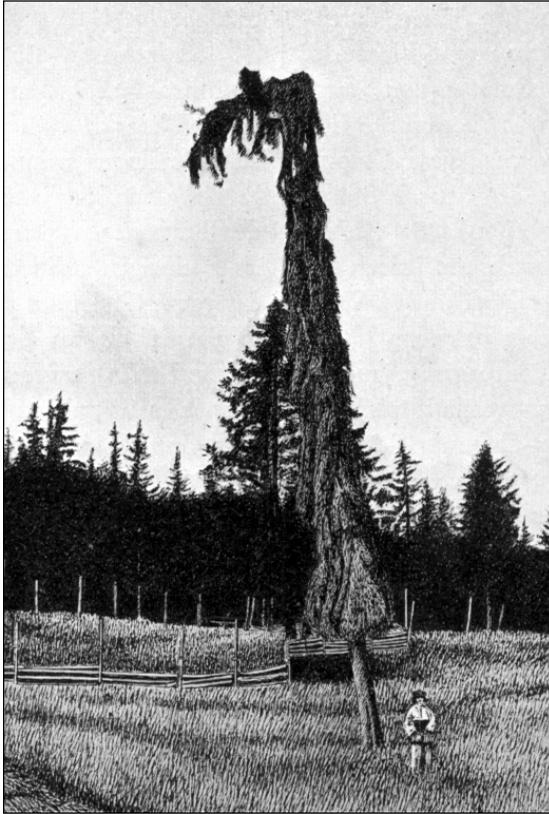
wieder ein Mädchen oder ein Weib, das auf dem Pferd sitzend Wolle spinnt. Von den Ortschaften im Tal des Weißen Czeremosz mag vor allem Dolhopole genannt werden. Das slawische Dolhopole bedeutet ebenso wie das rumänische Kimpolung langes Feld und so weisen die Namen dieser Orte auf die natürliche Beschaffenheit ihrer Lage. Oberhalb Dolhopole befindet sich unfern der ungarischen Grenze im Perkalabbach die Kronprinz Rudolf-Klause; sie gehört zu den größten Flußbauten dieser Art in der Bukowina. Klausen sind im großen Maßstab angelegte Wehren, die das durch ein oder mehrere Tage zufließende Wasser auffan-

Шлюз ім. кронпринца Рудольфа

ну чи жінку, яка, сидячи на коні, пряде вовну. З-поміж населених пунктів у долині Білого Черемошу хочемо передусім назвати Довгополе. Слов'янське Довгополе, як і румунський Кімполунг, означають «довге поле». Так ім'я цих поселень вказує на природний стан їхнього розташування. Вище Довгополля, недалеко від угорського кордону, на потоці Пиркалаб знаходиться шлюз імені кронпринца Рудольфа, який належить до найбільших річкових споруд цього типу на Буковині. Шлюзи — це великі греблі, що стримують потоки води один чи кілька днів, а потім

gen und es dann auf einmal ausströmen lassen. Hiedurch wird es möglich, auch wasserärmere Flüsse und Bäche für die Holzbeförderung nutzbar zu machen. Es ist ein herrlicher Anblick, wenn die Klause geöff-

раптово їх випускають. Таким чином водний рукав річки і сам потік можна робити придатними для лісосплаву. Особливо гарне видовище, коли шлюз відкривається і

Die Wunderfichte in Ploska.

Диво-смерека у Плосці

net wird und die mächtige Wassermenge in den Fluß herausströmt.

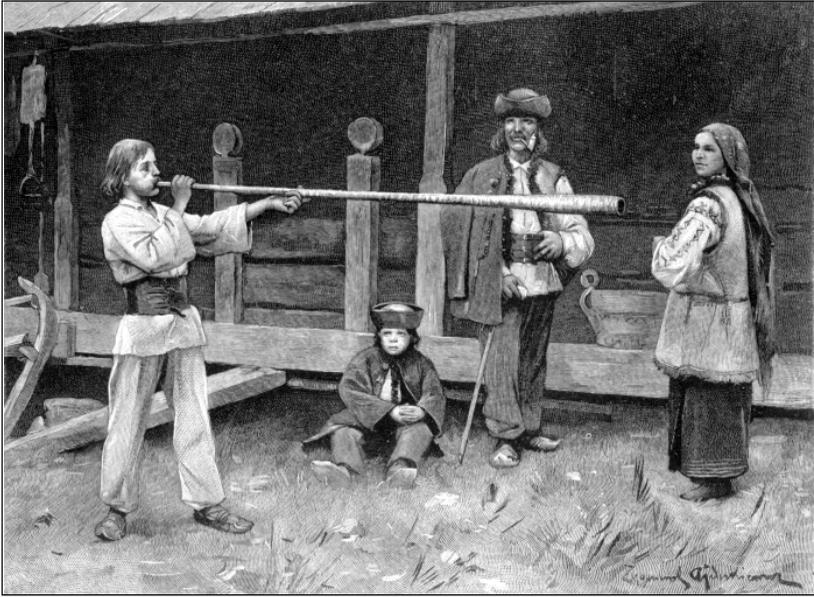
Kehren wir wieder zur Mündung des Putillabaches zurück. Da erhebt sich in Uście-Putilla (Putilla-Münde) ein steiler Fels, dessen Gipfel von einem Steinblocke gebildet wird, der einer Bischofskrone nicht unähnlich ist. Daher pflegt man auch diese Felsenpartie

могутня маса води випускається в річку.

Але повернімося знову до устя потоку Путила. Там, в Усть-Путилі (Гирлі Путили), здійснюється крута скеля, вершиною якої є кам'яна брила, що подібна на єпископську корону. Тому зазвичай її називають цю частину скелі

als «den Bischof» zu bezeichnen. Weiter oben am Bache liegt die Dorfgemeinde Storonetz-Putilla. Hierauf gelangen wir an zwei kleineren Klausen vorbei nach dem Dorfe Ploska, das bereits auf der Wasserscheide

«Єпископ» [«Бісків»]. Далі, вгорі над потоком, міститься сільська громада Сторонець-Путилів. Потім, ідучи повз два маленькі шлюзи, ми дістаємося села Пłosка, котре лежить саме на

Allpenhornbläser.

gegen den Suczawfluß liegt. Ist der Ploskapass überschritten, so erblickt der aufmerksam Wanderer am südlichen Hange des Ploskaberges unfern von der Fahrstraße die Wunderfichte, einen der sehenswürdigsten Bäume der Bukowina. Es ist ein frischer, gesunder Fichtenbaum, dessen Äste aber senkrecht neben dem Stamme herabhängen, so daß der Baum einer Walze gleicht; nur oben stehen einige Äste schirmförmig ab. Unten im Tal erblickt man bereits den glänzenden Wasserspiegel der Suczawa. Indem wir unsere Schritte talwärts lenken, hören wir noch die lang gezogenen Töne eines hölzernen Alpenhorns, das unsere Gebirgsbewohner häufig blasen.

Трембітар

вододілі біля річки Сучави. Коли перейдемо перевал Пłosка, то спостережливий мандрівник на південному схилі гори Пłosка, недалеко від шосе, побачить диво-смереку — одну із пам'яток природи Буковини. Це — свіжа, здорова смерека, однак її гілки звисають поряд із стовбуром так, що дерево нагадує валик, і лише зверху декілька гілок відстовбурчені парасолькою. У долині вже видніється мерехтливе плесо Сучави. Прямуючи в долину, ми ще чуємо протяжні звуки дерев'яної трембіти, якою часто сурмлять наші гірські жителі.

Bei Seletin erreichen wir den Suczawafuß. Flußabwärts führt der Weg nach Straža und weiter nach Radautz. Wir wenden uns aber flußaufwärts und gelangen zum schönen Wasserfall der Suczawa in Szopot. Hierauf wandern wir über das spärlich besiedelte Gebiet von Iswor nach Moldawa am gleichnamigen Fluß. Von hier führt uns der Weg längs des Lukawabaches zur Alme Luczina. Da plötzlich glaubt der Wanderer, dass er gegen eine Felswand schreite, die aus nacktem Kalkfelsen getürmt unübersteigbar sich vor ihm erhebt. Aber es war ein Irrtum! Kommen wir näher heran, so tut sich zwischen den Felsen Kokosch und Gaina (Hahn und Henne) der Weg in das herrliche Lukawatal auf, in das wir nun hineinwandern. Bald vernimmt unser Ohr den Knall der langen Peitsche der Robhirten; dort sehen wir auch schon eine Schar der edlen Tiere grasen und bald liegt auch vor uns die Ansiedelung des Gestütes Luczina. Indem wir dieses rechts liegen lassen, folgen wir dem Fahrweg zum Rücken der Luczina, wo sich uns ein herrlicher Rundblick über das Bergland eröffnet.

Von hier führt der steile Weg zum Kirlibababach. Wo dieser in die Bistritz mündet, erblickt man die Bergwerks-siedelung Kirlibaba mit den leider nicht betriebenen Silbergruben. Diesseits der Bistritz liegt die Bukowina, jenseits Siebenbürgen (Ungarn).

Hier sind wir bereits auf die prächtige Srasse gelangt, die vom Rodnapasse aus Siebenbürgen in die Bukowina zieht. Ihr folgen wir die Bistritz hinab, bald die Felsen bewundernd, die sich zu beiden

Біля Селетина ми доходимо до річки Сучави. Вниз за потоком дорога веде до Стражі, а далі до Радівців. Але ми звертаємо вгору проти течії і досягаємо гарного водоспаду Сучави у Шипоті. Потім рідконаселеною місцевістю мандруємо від Ізвору до Молдави, що над однойменною річкою. Звідси дорога веде нас уздовж потоку Лукава до полонини Лучина. Тут раптом мандрівникові здається, що він прямує на скелясту стіну, котра непереборно постає перед ним з громади оголених вапнякових скель. Але це помилкове враження! Коли ми наближаємося, то між скелями Кокош і Гайна (Півень і Курка) нам відкривається дорога у мальовничу долину Лукаву, куди ми тепер мандруємо. Незабаром наше вухо вловлює ляск довгого батоба пастуха коней. Вже там справді бачимо на випасі табун породистих тварин, а незабаром перед нами розлягається й селище кінного заводу Лучина. Залишаючи його праворуч, ми йдемо дорогою до хребта Лучина, де нам відкривається чарівна панорама гірського краю.

Звідси крута дорога веде до потоку Кірлібаба. Там, де він впадає у Бистрицю, видніється гірниче селище Кірлібаба з, на жаль, недіючою сріблородною копальнею. З цього боку Бистриці знаходиться Буковина, а по той бік — Семигород (Угорщина).

Тут ми вже досягли прекрасного шляху, що веде від перевалу Родна, із Семигороду, на Буковину. Ним ми йдемо за течією Бистриці, милуючись то скелями, що височать оба-

Seiten des Tales erheben, bald wieder den herrlichen, zu unseren Füßen strömenden Fluß; er verdient es, und zwar im edelsten Sinne, der goldene genannt zu werden, wenn auch aus Seinem Sande gegenwärtig

біч долини, то чудовою річкою, яка струменить біля наших ніг; вона заслуговує, саме в благородному значенні слова, зватися Золотою, хоча з її піску тепер і не добувають більше золота.

Pferde auf der Luczina.

Коні на Лучині

kein Gold mehr gewonnen wird. Unter den Felsen, die wir erblicken, ist vor allem jener in der Nähe von Kirlibaba zu nennen, der einen weiblichen Kopf zeigt und den das Volk «Maria Theresia» nennt. Beim Schwefelbad Pucios erreichen wir den Fuß des Mestikanestipasses, über den der Fahrweg in vielen Windungen ins Moldawatal führt. Bequemer ist freilich jetzt die Fahrt mit der Eisenbahn, die in einem langen Tunnel den Berg durchfährt. Gehen wir aber die Bistritz abwärts, so gelangen wir in den Bergwerksort Jakobeni und von hier nach dem durch seine heilsamen

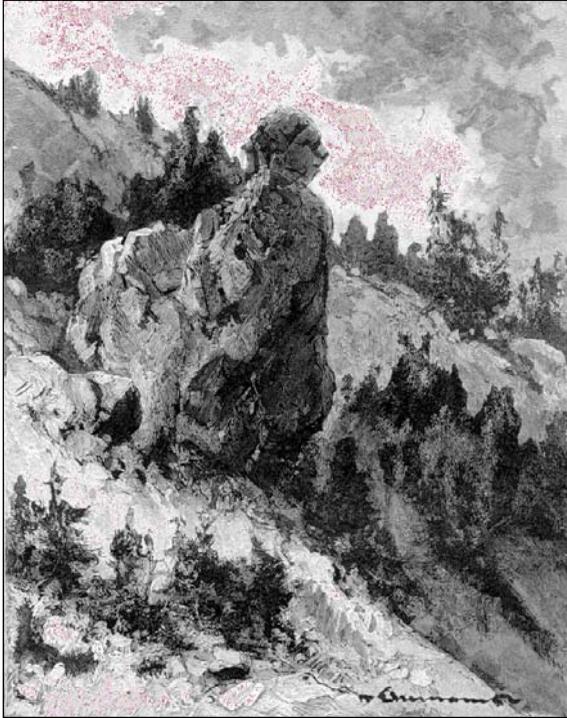
З-поміж кам'яних стрімчаків, які ми подибуємо, треба насамперед назвати скелю, що знаходиться поблизу Кірлібаби і зображує жіночу голову. Вона отримала від людей ім'я «Марія Терезія». Біля сірчаної купальні Пучос ми досягаємо підніжжя перевалу Местіканешти, через який проїжджа і з багатьма звицинами дорога веде нас у долину Молдави. Тепер, звичайно, зручнішою є поїздка залізницею, що пронизує гору довгим тунелем. Якщо ж ми йдемо униз за течією Бистриці, то потрапимо в гірниче селище Якобени, а звідти — до відомого своїми мінеральни-

Eisenquellen bekannten Badeort Dorna Watra am Zusammenfluß der Bistritz und Dorna.

Eine Floßfahrt von Dorna die Bistritz abwärts bis zur Einmündung des Kolbu-

ми джерелами курорту Дорна Ватра, що розміщений біля злиття Бистриці і Дорни.

До найгарніших прогулянок на Буковині належить подорож на плоті Бис-

Der Maria Theresia-Felsen bei Kirlibaba.

Скеля «Марія Терезія» біля Кірлібаби

baches gehört zu den schönsten Ausflügen in der Bukowina. Das Floß gleitet ruhig den zumeist sanft strömenden Fluß dahin, in dessen klarem Wasser Forellen schwimmen. Das linke Ufer gehört der Bukowina an, das rechte kennzeichnen einzelne rumänische Wachtposten als die moldauische Grenze. Merkwürdig gestaltete Felsen heben sich himmelwärts; an einer Stelle umkreist förmlich der Fluß

трицею, що починається від Дорни і пролягає аж до устя потоку Колбу. Пліт пливе туди спокійно, переважно тихоструменіючою річкою, у прозорій воді якої плаває форель. Лівий берег належить Буковині, а правий — це молдавський кордон, позначений румунськими сторожовими постами. Кам'яні стрімчаки, що відзначаються дивовижними формами, піднімаються аж

einen von der moldauischen Seite vorspringenden Felsen; glänzende Wasserfäden rieseln von den steilen Höhen herab, an denen sich das Echo vielfältig bricht.

17. Die Verwaltung der Bukowina.

Die höchste Behörde in der Bukowina ist die **k. k. Landesregierung** in Czernowitz. An ihrer Spitze steht der **k. k. Landespräsident**, Czernowitz ist die Landeshauptstadt der Bukowina.

Zu Verwaltungszwecken zerfällt das Land in das Gebiet von **Czernowitz** und in elf **Bezirkshauptmannschaften**.

Czernowitz ist eine Stadt mit eigenem Statut, also mit einer eigenen selbständigen Verwaltung, die der Gemeinderat, der Bürgermeister und der Magistrat führen. Die Landeshauptstadt untersteht keinem Bezirkshauptmann.

In den elf Bezirkshauptmannschaften leiten die **Bezirkshauptmänner** die Verwaltung. Die **Bezirkshauptmannschaften** zerfallen in **Gerichtsbezirke**. Zusammen gibt es in der Bukowina 20 **Gerichtsbezirke**. Sowohl die **Bezirkshauptmannschaften** als auch die **Gerichtsbezirke** werden nach ihren Hauptorten, in denen ihre **Bezirkshauptmänner** und ihre **Bezirksrichter** den Sitz haben, genannt. Im folgenden Verzeichnisse sind diese Hauptorte der **Bezirkshauptmannschaften** gesperrt gedruckt und jene der **Bezirksgerichte** sind in (...) beigefetzt. 1. **Czernowitz** (Czernowitz, Sadagóra und Bojan); 2. **Kotzman** (Kotzman); 3. **Zastawna** (Zastawna); 4. **Waszkoutz** (Waszkoutz am Czeremosz und Stanestie);

до неба. В одному місці річка буквально робить коло навкруг скелі, що виступає з молдавського боку; мерехтливі пасма води гримлять зі стрімких висот, в яких відбивається розкотиста луна.

17. Управління Буковини

Найвищий орган влади на Буковині — **ц.-к. крайовий уряд** у Чернівцях. Його очолює **ц.-к. крайовий президент**. Чернівці — крайова столиця Буковини.

З управлінською метою край поділений на **територію Чернівців** і одинадцять **адміністративних повітів**.

Чернівці — місто з власним статутом, а отже з власним самостійним управлінням, яке здійснюють міська рада, бургомістр і магістрат. Столиця не підлягає жодному повітовому старості.

В одинадцяти адміністративних повітах управління здійснюють **повітові старости**. Адміністративні повіти поділяються на **судові округи**. Загалом на Буковині існує 20 **судових округів**. Як адміністративні повіти, так і судові округи отримали назву за головними поселеннями, де перебувають їхні **повітові старости** і **окружні судді**. У наведеному нижче переліку назви цих центрів адміністративних повітів надруковано жирним шрифтом, а центри судових округів подано в дужках. 1. **Чернівці** (Чернівці, Садагура і Бояни); 2. **Кіцмань** (Кіцмань); 3. **Заставна** (Заставна); 4. **Вашківці** (Вашківці-над-Черемошем і Ста-

5. **Wiżnitz** (Wiżnitz und Putilla); 6. **Storożynet** (Storożynet und Czudyn); 7. **Sereth** (Sereth); 8. **Radauz** (Radautz und Seletin); 9. **Suczawa** (Suczawa); 10. **Gurahumora** (Gurahumora und Solka); 5. **Вижниця** (Вижниця і Путилів); 6. **Сторожинець** (Сторожинець і Чудин); 7. **Серет** (Серет); 8. **Радівці** (Радівці і Селетин); 9. **Сучава** (Сучава); 10. **Ґурагумора** (Ґурагумора і Солка); 11. **Кімпо-**

Eisenbahntunnel Mestikanesti.

Залізничний тунель Местиканешти

11. **Kimpolung** (Kimpolung, Stulpikani und Dorna Watra).

лунг (Кімполунг, Стульпикани і Дорна Ватра).

In der Bukowina gibt es noch zahlreiche andere Ämter. Die meisten haben ihren Sitz in der Landeshauptstadt. Zu diesen gehört die **k. k. Finanzdirektion**, der die Steuer- und Zollämter unterstehen; ferner das **k. k. Landesgericht**, die **k. k. Direktion der Güter des griechisch-orientalischen**

На Буковині є ще численні інші установи. Більшість знаходиться у крайовій столиці. До них належать **ц.-к. фінансова дирекція**, якій підпорядковуються податкове і митне управління, крім того, **ц.-к. крайовий суд**, дирекція маєтків Православного релігійного

Gurahumora.

Гурагумора

Kimpolung.

Кімполунг

Religionsfonds, die k. k. Post- und Telegraphendirektion, die k. k. Betriebsleitung der Eisenbahnen, die obersten Kirchen-, Schul- und Militärbehörden u. a.

Die Landesangelegenheiten der Bukowina besorgt der Bukowiner **Landtag** und der **Landesausschuß**. Sie haben ihren Sitz in Czernowitz. An ihrer Spitze steht der **Landeshauptmann**.

Neben der Landeshauptstadt Czernowitz sind besonders jene Orte wichtig, in denen sich die Bezirkshauptmannschaften und Bezirksgerichte befinden. Von diesen sind einige Städte, andere Märkte oder Dörfer.

Die Bukowina zählt zusammen 10 **Städte**; ihre Namen sind: Czernowitz (87.000 Einwohner), Kotzman (5600 E.), Wiznitz (5250 C.), Storożynetz (10.330 E.), Sereth (8950 E.), Radautz (16.550 E.), Suczawa (11.550 E.), Gurahumora (5300 E.), Kimpolung (9250 E.) und Dorna Watra (5900 E.).

Als **Märkte** gelten folgende drei Orte: Bojan (7450 E.), Sadagóra (4600 E.) und Waszkoutz am Czeremosz (5750 E.).

Außerdem gibt es in der Bukowina 341 **Dörfer**. Von diesen hat Kuczurmare 9700 Einwohner, Oberwikow 7400 E., Berhometh am Sereth 7250 E., Seletin 6100 E. und Moldauisch-Banilla 6070 E. Auch andere Dörfer weisen bedeutende Bevölkerungszahlen auf.

Die Summe aller Ortschaften (d. i. aller Städte, Märkte und Dörfer) der Bukowina beträgt 354. Dagegen zählt man nur 336 **Ortsgemeinden**, weil zu mancher Ortsgemeinde mehr als eine Ortschaft gehört.

фонду, ц.-к. поштова і телеграфна дирекції, ц.-к. управління залізниць, вищі церковні, шкільні і військові інстанції та ін.

Крайовими справами Буковини опікується Буковинський сейм і **крайовий комітет**. Вони перебувають в Чернівцях. Очолює їх **крайовий староста**.

Поряд із столицею краю Чернівцями особливо важливе значення мають ті населені пункти, в яких перебувають повітові управління і окружні суди. З них декілька міст, а інші — містечка або села.

На Буковині налічується загалом 10 **міст**. Їхні назви: Чернівці (87000 жителів), Кіцмань (5600), Вижиця (5250), Сторожинець (10330), Серет (8950), Радівці (16550), Сучава (11550), Гурагумора (5300), Кімполунг (9280) і Дорна Ватра (5900).

Як торгові містечка важливі такі три населені пункти: Бояни (7450 жителів), Садагура (4600) і Вашківці-над-Черемосем (5750).

Крім того на Буковині є 341 **село**. З них Великий Кучурів має 9700 жителів, Верхній Віків — 7400, Берегомет-над-Серетом — 7250, Селетин — 6100 і Волоський Банилів — 6070. Інші села теж мають значну кількість населення.

Загальне число всіх **населених пунктів** Буковини (тобто міст, торгових містечок і сіл) становить 354. Зате нараховують лише 336 **місцевих громад**, тому що деяким місцевим грома-

An der Spitze jeder Ortsgemeinde steht ein Gemeindevorstand und ein Gemeindeausschuß. Der Gemeindevorstand besteht aus dem Gemeindevorsteher und einigen Beigeordneten (Beisitzern, Geschworenen); den Gemeindeausschuß bildet eine Anzahl gewählter Gemeindeglieder. Die Landeshauptstadt hat eine besondere Gemeindeordnung; darüber ist schon oben gesprochen worden.

18. Die Landeshauptstadt Czernowitz.

Czernowitz verdankt seine Entstehung der in das steile Pruthufer von zwei Bächen eingerissenen Scharte, die an dieser Stelle den Zugang und das Überschreiten des Flusses erleichtert. Alle Wege von Norden und Süden laufen an dieser Stelle zusammen; an der Furt über den Pruthfluß entstand die Ansiedlung. Zum erstenmal wird Czernowitz im Jahre 1408 in einer Urkunde des moldauischen Fürsten Alexander des Guten genannt, in der er die Zollabgaben der Lemberger Kaufleute festgesetzt hat. Die deutschen und armenischen Kaufleute, welche von Lemberg ihre Waren über Czernowitz und Sereth nach Suczawa oder zurück führten, mußten in Czernowitz genau festgesetzte Gebühren entrichten.

Später erscheint Czernowitz als der Sitz des Starosten, eines hohen moldauischen Beamten, der dem nördlichsten Verwaltungskreise (Cinut) der Moldau vorstand. Die Stadtverfassung war wie in den anderen Städten der Moldau nach deutschem Muster eingerichtet. Wie in Ungarn (Siebenbürgen) und in Polen

дам належить більш, ніж один населений пункт. На чолі кожної громади стоять громадська управа і громадський комітет. Управа громади складається з голови [двірника] і кількох помічників (засідателів, присяжних). Певне число вибраних членів громади формує громадський комітет. Крайова столиця має особливий громадський устрій; про це вже мовилося вище.

18. Крайова столиця Чернівці

Своєму виникненню Чернівці зобов'язані вузькій сідловині, проритій двома струмками у крутому березі Пруту, котра полегшує у цьому місці доступ і переправу через річку. У цьому місці сходяться всі дороги з півночі і півдня; біля броду через річку Прут виникло поселення. Вперше Чернівці згадані в грамоті молдавського князя Олександра Доброго, в якій він установив митні збори для львівських купців. Німецькі і вірменські торгівці, які проїжджали возами зі Львова через Чернівці і Серет до Сучави або назад, мусили сплачувати в Чернівцях точно визначені збори.

Пізніше Чернівці з'являються як осідок старости — високого молдавського службовця, який очолював найпівнічніший адміністративний округ (цінут) Молдови. Міський устрій, як і в інших містах Молдови, був влаштований за німецьким зразком. Як в Угорщині (Семигород) та у Польщі (Гали-

(Galizien), so hat sich auch in der Moldau (Bukowina) das städtische Leben erst durch deutsche Ansiedler entwickelt. Da die deutschen Bürger in die Moldau aus Siebenbürgen und Galizien kamen, wo seit etwa 1200 deutsches Leben aufblühte, so

чина), так і в Молдові (Буковина) міське життя спочатку розвивали німецькі поселенці. Позаяк німецькі бурґери прибули в Молдову з Семигороду і Галичини, де приблизно з 1200 року процвітало німецьке життя, то й в Мо-

Czernowitz.

Чернівці

war auch die städtische Verfassung in der Moldau jener der deutschen Städte Ungarns und Polens nachgebildet. Danach stand an der Spitze der Verwaltung ein Richter, der «soltus» (d. i. Schulze) oder «woit» (d. i. Vogt) genannt wurde. Neben ihm werden als geschworene Räte gewöhnlich zwölf «pârgâri» (d. i. Bürger) genannt. Diese Obrigkeit war, wie schon diese Bezeichnungen beweisen, nach deutschem Beispiel eingeführt worden; sie verwaltete die Städte daher auch nach deutschem Recht.

Gegen das Ende der moldauischen Herrschaft war Czernowitz ein kleiner Ort mit etwa 200 Häusern. Ausser einzelnen

лдові наслідували устрій німецьких міст Угорщини і Польщі. Згідно з ним на чолі управління стояв суддя, який називався «шолтус» (тобто шульц [= староста]) чи «войт» (тобто фогт [= управляючий]). Поряд з ним як присяжні радники називаються зазвичай дванадцять так званих «пирґарів» (тобто бюргерів [= міщан]). Вже самі назви властей підтверджують, що їх запровадили за німецьким прикладом. Тож і управляли вони містами згідно з німецьким правом.

Наприкінці молдавського панування Чернівці були малим населеним пунктом з приблизно 200 домівками. За

Rathaus und Ringplatz in Czernowitz.

Ратуша і Ринковий майдан у Чернівцях

etwas ansehnlicheren Gebäuden waren die anderen durchaus kleine Holzhütten, die zum Teil mit Stroh gedeckt waren. Auch die Kirchen waren aus Holz. Czernowitz zählte damals drei kleine Gotteshäuser dieser Art, von denen eines (St. Mikolaukirche) noch in der Stadt zu sehen ist. Diese Kirchlein waren die einzige Sehenswürdigkeit der Stadt. Es ist bezeichnend, daß in Czernowitz kein Überrest eines gemauerten Gebäudes aus der moldauischen Zeit nachweisbar ist.

винятком окремих дещо значніших будівель, інші являли собою зовсім малі дерев'яні хатинки, частково вкриті соломною. З дерева були й церкви. У Чернівцях нараховувалося тоді три таких малих Божих храми, з яких один (церкву св. Миколая) можна побачити в місті й тепер. Ці церкви були єдиними визначними пам'ятками міста. Характерно, що в Чернівцях не виявлено жодних залишків мурованих будівель молдавського періоду.

Die Entwicklung von Czernowitz war in der moldauischen Zeit durch seine Lage im gefährdeten Grenzgebiete überaus gestört worden. Der an der Heerstraße gelegene Ort war niemals befestigt und daher allen Kriegsnöten und Einfällen ausgesetzt. Czernowitz wurde von feindlichen Heeren oft heimgesucht und mehrmals niedergebrannt.

Ein neuer, ungeahnter Umschwung trat erst ein, nachdem die Bukowina unter österreichische Herrschaft gelangt war. Am 31. August 1774 rückten die österreichischen Truppen aus Galizien in die von den Russen kurz zuvor geräumte Bukowina. Noch an demselben Tage zog das Hauptkommando in Czernowitz ein. Damals zählte Czernowitz nur 1400 Einwohner.

Bald nach der Besitzergreifung der Bukowina schlug der Kommandierende der Besatzungstruppen, Generalmajor Freiherr von Splény, seinen Sitz in Czernowitz auf. Dadurch wurde dieser Ort zum Hauptort des Landes bestimmt und damit die Grundlage zu seiner künftigen Entwicklung gelegt. Schon in der Zeit der Militärverwaltung der Bukowina (1774—1786) machte sich dieser günstige Einfluß geltend. Im Zeitraum der Verbindung der Bukowina mit Galizien (1787—1849) war Czernowitz bloß eine Kreisstadt und konnte sich weniger selbständig entwickeln. Seitdem aber die Bukowina 1849 selbständiges Herzogtum und Czernowitz daher Landeshauptstadt geworden war, begann eine besonders rasche Entwicklung. Diese ist seit 1864 auch dadurch gefördert worden, daß Czernowitz

Розвитку Чернівців у молдавські часи дуже перешкоджало те, що вони знаходилися в небезпечній прикордонній місцевості. Населений пункт, що розміщений біля військового шляху, ніколи не мав укріплень і тому наражався на всі воєнні злигодні та вторгнення. Чернівці часто зазнавали наскоків ворожих військ і неодноразово спалювалися.

Новий, несподіваний поворот стався лише після того, як Буковина потрапила під австрійське володарювання. 31 серпня 1774 року австрійські військові частини вступили з Галичини на Буковину, яку незадовго перед тим залишили росіяни. Ще того ж дня головне командування ввійшло у Чернівці. На той час Чернівці нараховували лише 1400 жителів.

Невдовзі після заволодіння Буковиною, в Чернівцях розмістився командуючий окупаційними військами генерал-майор барон фон Сплєні. Завдяки цьому населений пункт був визначений адміністративним центром краю, і тим було закладено підвалини для його наступного розвитку. Цей сприятливий вплив дав про себе знати ще у часи військового правління (1774—1786). У період об'єднання Буковини з Галичиною (1787—1849) Чернівці вважалися лише окружним містом і могли розвиватися менш самостійно. Але з тих пір, як 1849 року Буковина стала самостійним герцогством, а Чернівці, відповідно, крайовою столицею, розпочався надзвичайно швидкий розвиток. З 1864 року він набув прискорення ще завдяки тому,

damals das eigene Statut oder die Gemeindeautonomie erhielt, d. h. das Recht, sich selbständig zu verwalten.

Seit dieser Zeit ist Czernowitz eine große volkreiche Stadt geworden, die gegenwärtig etwa 87.000 Einwohner zählt. Überall erheben sich ansehnliche Bauten, besonders die vielen Kirchen, Amtsgebäude, Schulen, Spitäler und Kasernen. Die breiten Straßen und schönen Plätze sind zum großen Teil gepflastert. Eine elektrische Straßenbahn und elektrisches Licht, Kanalisation und Wasserleitung dienen zur Bequemlichkeit und Gesundheit der Bewohner. Mehrere öffentliche Gartenanlagen verschönern die Stadt. Der Pflege der Musik und des Gesanges ist der Musikverein gewidmet, während das Schauspiel in dem modern eingerichteten Stadttheater gepflegt wird. Auch mehrere schöne Denkmäler reichen der Stadt zum Schmuck; so das Schiller-Denkmal vor dem Theater, das Kaiserin Elisabeth Denkmal und die Austriastatue. Czernowitz weist aber auch eine große Anzahl Kaufläden aller Art, ferner große Bierbrauereien, Dampfmühlen, Ziegelfabriken, ein Sägewerk und ähnliche Unternehmungen auf. Zahlreiche Handwerker arbeiten fleissig in ihren Werkstätten und forgen für die verschiedensten Bedürfnisse der Bewohner. Auf den Märkten von Czernowitz strömen von allen Seiten zahlreiche Menschen zusammen, um zu verkaufen und zu kaufen. Da herrscht auf allen Plätzen, in den Kaufläden, auf den Straßen und auf den zwei Bahnhöfen der Stadt ein reges Leben. Czernowitz ist das Herz und die Seele der Bukowina. Sein rasches Aufblühen ist ein Beweis dafür, was die

що Чернівці отримали власний статут, або автономію громади, тобто право самоврядування.

З тих пір Чернівці — велике багатолюдне місто, котре налічує тепер близько 87000 жителів. Скрізь підіймаються величаві будівлі, особливо численні храми, адміністративні споруди, школи, шпитали і казарми. Широкі вулиці і гарні площі здебільшого бруковані. Комфورتу та здоров'ю мешканців слугують електротрамвай і електричне світло, каналізація і водопровід. Місто прикрашає кілька громадських скверів. Розвитку музики і співу присвячує свою діяльність Музичне товариство, в той час як про спектаклі дбає по-модерному облаштований міський театр. Окрасою міста є також кілька гарних пам'ятників, наприклад, пам'ятник Шіллеру перед театром, пам'ятник імператриці Єлизаветі і статуя Аустрії. Але Чернівці мають також велику кількість різноманітних крамниць, а ще великі броварні, парові млини, цегельні, лісопильний завод та інші подібні підприємства. Про найрізноманітніші потреби жителів піклуються численні ремісники, які старанно працюють у своїх майстернях. На ринки Чернівців з усіх усюд сходяться люди, щоб продавати і купляти. Тоді на всіх площах і в крамницях, на вулицях і на двох вокзалах міста панує пожвавлення. Чернівці — серце і душа Буковини. Швидкий розвиток є доказом того, на що спромож-

fleißige, stille Arbeit der Bürger vermag.

Arbeit ist des Bürgers Zierde,
Segen ist der Mühe Preis.
Ehrt den König seine Würde,
Ehret uns der Hände Fleiss.

19. Die Bevölkerung der Bukowina.

In unserer Heimat wohnen zusammen etwa 800.100 Menschen; diese bilden die Bevölkerung des Landes. In acht Ländern Österreichs ist die Anzahl der Bewohner größer als in der Bukowina, nämlich in Galizien, Böhmen, Niederösterreich, Mähren, Steiermark, Tirol mit Vorarlberg, ferner in Küstenland und in Oberösterreich. In den anderen fünf Ländern ist die Bevölkerungszahl geringer. In ganz Österreich wohnen 28 $\frac{1}{2}$ Millionen Menschen.

Die Bevölkerung der Bukowina ist überaus mannigfaltig. Wie in unserem großen Vaterlande so wohnen auch im Heimatland Völker, die sich verschiedener Sprachen bedienen, nebeneinander. Nach ihrer Umgangssprache zählt man in der Bukowina:

- 305.101 Ruthenen — русинів;
- 273.254 Rumänen — румунів;
- 168.851 Deutsche, darunter 72.029 christliche und 96.822 jüdische; німців, у тому числі 72029 християн і 96822 юдеїв;
- 36.210 Polen — поляків;
- 10.391 Magyaren — мадярів;
- 1005 Böhmen, Mährer, Slowaken — богемців, моравців, словаків;
- 117 Slowenen, Italiener, Serbokroaten — словенців, італійців, сербохорватів;
- 5169 Staatsfremde — іноземців;

800.098 Gesamtbevölkerung — всього населення.

на старанна, спокійна праця міщанина.

Робота — це міщанина окраса,
А щастя — турботи ціна.
Короля звеличує його гідність,
Нас — старанність рук прославля.

19. Населення Буковини

У нашому рідному краї проживає загалом 800100 людей; вони й становлять населення краю. У восьми землях Австрії число мешканців більше, ніж на Буковині, а саме в Галичині, Богемії, Нижній Австрії, Моравії, Штірії, Тіролі з Форарльбергом, а ще в Побережжі і Верхній Австрії. В інших п'яти провінціях чисельність населення менша. Всього в Австрії живе 28,5 мільйона людей.

Населення Буковини надзвичайно різне. Як у нашій великій батьківщині, так і в нашому рідному краї живуть поряд народи, які послуговуються різними мовами. За ужитковою мовою на Буковині налічується:

Außer den genannten Völkern wohnen in der Bukowina auch noch **Armenier**, Lippowaner (Großrussen) und **Zigeuner**; doch werden diese nicht besonders gezählt. Die Armenier werden den Rumänen und Polen, die Lippowaner den Ruthenen, die Zigeuner zumeist den Rumänen zugerechnet. Die im Gebirge der Bukowina wohnenden Ruthenen werden **Huzulen** genannt.

Die Rumänen und Ruthenen wohnten schon zur Zeit der Begründung des Fürstentums Moldau (um 1350) in größerer Anzahl im Lande. Seit dem 15. Jahrhundert zogen allmählich die Armenier, Zigeuner, Juden, Polen und Lippowaner aus den benachbarten Ländern in die Bukowina. Für die Ansiedlung der Lippowaner hat besonders Kaiser Josef II. (1780—1790) Sorge getragen, Deutsche kamen in die Bukowina schon im 14. Jahrhundert; gleich nach der Begründung des moldauischen Fürstentums finden wir in den Städten Sereth und Suczawa viele deutsche Bürger. Vor allem wanderten aber Deutsche seit der Erwerbung der Bukowina durch Österreich ein. Ihre Ansiedlung ist besonders von Kaiser Josef II. gefördert worden. Unter ihm liessen sich vor allem die Schwaben, die aus dem Deutschen Reiche kamen, bei uns nieder. Andere Deutsche kamen aus Böhmen, noch andere aus Nordungarn (Zipser); doch auch aus anderen Ländern zogen Deutsche in die Bukowina.

Ebenso verschieden wie die Sprache ist auch das **Glaubensbekenntnis** der Bukowiner Bevölkerung. Nach ihrer Religion zählen in der Bukowina:

Okrім представників згаданих народів, на Буковині мешкають також **вірмени, липовани** (великороси) і **цигани**, однак їх не дуже рахують. Вірменів вважають здебільшого румунами і поляками, липованів — русинами, циганів — румунами. Русини, які живуть у горах Буковини, називаються **гуцулами**.

Румуни і русини проживали у краї великою кількістю вже до часів заснування Молдавського князівства (близько 1350 року). З XV століття на Буковину поступово приходили із суміжних країв вірмени, цигани, юдеї, поляки і липовани. Про поселення липованів особливо турбувався цар Йосиф II (1780—1790). Німці потрапили на Буковину вже в XIV столітті; зразу ж після заснування Молдавського князівства ми знаходимо багатьох німецьких міщан у містах Сереті і Сучаві. Але після набуття Буковини Австрією тут оселялися переважно німці. Їхньому переселенню особливо сприяв цар Йосиф II. За нього у нас осідали насамперед шваби, які прибували з Німецької імперії. Інші німці потрапляли з Богемії, ще інші — з Північної Угорщини (ціпсери). Переїздили німці на Буковину і з інших земель.

Буковинське населення різниться не тільки мовою, але й **віросповіданням**. За релігійними поглядами на Буковині є:

98.565	Einwohner zur römisch-katholischen Konfession;		
	жителі римо-католицької конфесії;		
26.182	„ „ griechisch-katholischen	„	
	„ „ греко-католицької	„	
657	„ „ armenisch-kathol.	„	
	„ „ вірмено-католицької	„	
547.603	„ „ griechisch-oriental.	„	
	„ „ православної	„	
341	„ „ armenisch-oriental.	„	
	„ „ вірмено-григоріанської	„	
20.029	„ „ Augsburgener	„	} evangelisches Bekenntnis; евангельського віросповідування;
	„ „ лютеранського	„	
484	„ „ helvetischen (kalvin.)	„	
	„ „ реформатського (кальв.)	„	
3232	„ „ lipowanischen	„	
	„ „ липованської	„	
102.919	„ „ jüdischen (israelit.)	„	
	„ „ юдейської (ізраеліт.)	„	
86	„ zu anderen Konfessionen.		
	„ інших конфесій		

800.098 Gesamtbevölkerung — всього населення.

Unstatthaft ist es, von einer «polnischen», «rumänischen» oder «ruthenischen» Religion oder Konfession zu sprechen. So darf man z. B. das römisch-katholische Bekenntnis nicht als «polnisch» bezeichnen, weil ihm Deutsche und Polen angehören.

Недопустимо вести мову про «польську», «румунську» чи «русинську» релігію або конфесію. Так, наприклад, не можна позначати римо-католицьке визнання як «польське», тому що до нього належать німці і поляки.

Цікава і повчальна читанка з краєзнавства Буковини

Вивчення історії та географії рідного краю було започатковане в Чернівцях у першій половині XIX ст. Біля витоків буковинського краєзнавства стояв о. Теофіл Бенделла, який у 1845 році видав невелику, але змістовну ілюстровану брошуру “Буковина в королівстві Галичини”, написану німецькою мовою. У другій половині XIX ст. краєзнавчі студії помітно активізувалися, а наприкінці століття розпочався справжній бум буковинського краєзнавства. Він був пов’язаний з появою молодого покоління дослідників, до якої належали Р.Ф. Кайндль, Й. Полек, Д. Дан, Д. Ончул, Д. Веренка, Е. Фішер, М. Кордуба та інші.

З-поміж них виділявся Р.Ф. Кайндль (1866-1930), який ще в студентські роки (а він студював одночасно історію, географію і німецьку мову та літературу) часто мандрував Буковиною, збираючи по селах етнографічні та фольклорні матеріали, а також вивчав історичні джерела про минуле його рідного міста – Чернівців. У 1888 р. студент Кайндль започаткував у газеті “Bukowiner Rundschau” (“Буковинський огляд”) краєзнавчий додаток “Buchenblätter” (“Букові листочки”), де опублікував низку цікавих праць.

Працюючи з 1892 р. учителем у Вищій православній реальній школі, тобто гімназії природничо-математичного напрямку, Р.Ф. Кайндль прищеплював

Ein spannendes und lehrreiches Lesebuch zur Bukowiner Landeskunde

Forschungen auf dem Gebiet der Geschichte und Geographie unseres Landes begannen in Tscherniwzi in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts, als Theophil Bendella 1845 ein kleines, aber inhaltsreiches illustriertes Büchlein in deutscher Sprache unter dem Titel „Die Bukowina im Königreiche Galizien“ herausgab und damit den Grundstein dieser Forschungen legte. In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts erlebten die landeskundlichen Forschungen einen bedeutenden Aufschwung, und Ende des Jahrhunderts begann ihre richtige Renaissance. Dies war mit einer neuen Forschergeneration verbunden, zu der R. F. Kaindl, J. Polek, D. Dan, D. Onciul, D. Werenka, E. Fischer, M. Korduba u.a. gehörten.

Unter ihnen zeichnete sich besonders R. F. Kaindl aus (1866 – 1930), der gleichzeitig Geschichte, Geographie und Germanistik studierte; schon in seinen Studentenjahren wanderte er durch die Bukowina, dabei sammelte er ethnographische und landeskundliche Materialien in Dörfern und studierte historische Quellen über die Vergangenheit seiner Heimatstadt Tscherniwzi. 1888 begann der Student Kaindl, einen Anhang zu landeskundlichen Fragen in der Zeitung „Bukowiner Rundschau“ zu drucken, der den Titel „Buchenblätter“ trug und wo er auch eine Reihe von interessanten Beiträgen veröffentlichte.

Seit 1892 war Kaindl Lehrer an der höheren griechisch-orientalischen Realschule, d.h. einem Gymnasium mit Schwerpunkt Naturwissenschaften und Mathematik und

учням любов до краєзнавства. У весняно-літній час він ледь не щотижня водив їх у краєзнавчі походи по визначних і просто цікавих місцях: на гору Цецин, де були руїни середньовічного замку, до водозабору в Рогізні, звідки Чернівці постачалися питною водою, в Садогуру (нині Садгора), де колись діяла монетарня барона Гартенберга-Садогурського, у Магалу через Горечу, де учні оглядали стару монастирську церкву, тощо. У звіті реальної школи за 1895/96 навчальний рік зазначалося, що Кайндль “здобув великі заслуги у викладанні краєзнавства, географічних екскурсій” та інших справах. Висловивши йому подяку, колеги і школярі, як сказано у звіті, шкодували, що він залишає школу.

Адже 1896 року Р.Ф. Кайндля було призначено старшим викладачем Чернівецької вчительської семінарії. З 1901 р. він працює професором Чернівецького університету. Викладаючи австрійську (тобто на той час вітчизняну) історію від давнини до XIX ст. включно, Р.Ф. Кайндль приділяв увагу в своїх лекціях минувшині рідного краю, яку він попередньо висвітлював у праці “Історія Буковини” у 3-х частинах (1889-1896). Крім того, ще 1895 року Р.Ф. Кайндль видав ілюстровану книгу „Краєзнавство Буковини”, яка стала своєрідним підручником для вчителів.

Маючи великий досвід краєзнавчої і педагогічної роботи, будучи автором низки наукових праць з етнографії, історії та археології Буковини, Р.Ф. Кайндль не забував і про народне шкільництво. Свідченням цього була написана ним у 1914 р. читанка „Наш рідний край

brachte den Schülern Liebe zur Landeskunde bei. Im Frühling und im Sommer war er mit ihnen beinahe jede Woche auf Forschungswanderungen zu bedeutenden und schlichtweg interessanten Orten: zum Berg Cecina, wo Ruinen einer mittelalterlichen Burg standen, nach Rohisna, wo die Wasserleitung nach Tscherniwzi begann, nach Sadagura (jetzt Sadhora), wo einst die Münzstätte von Baron Gartenberg von Sadagura) war, nach Mahala über Horecza, wo die Schüler eine alte Klosterkirche besichtigen konnten u.Ä. Im Rechenschaftsbericht der Realschule für das Schuljahr 1895/96 heißt es, dass sich Kaindl mit dem landeskundlichen Unterricht und mit geographischen Wanderungen verdient machte. Die Lehrer und Schüler sprachen ihm einen aufrichtigen Dank aus und bedauerten sehr – so der Bericht –, dass er die Schule verlässt.

1896 wurde Kaindl zum Oberlehrer an der Czernowitzer Lehrerbildungsanstalt berufen, und seit 1901 ist er Professor der Universität Czernowitz. Er unterrichtete die österreichische, d.h. damals die heimatliche Geschichte vom Altertum bis in das 19. Jahrhundert, schenkte in seinen Vorlesungen eine besondere Aufmerksamkeit der Vergangenheit seines Heimatlandes, die er zuvor in seiner Arbeit „Geschichte der Bukowina“ in drei Teilen dargestellt hatte (1889 – 1896). Darüber hinaus gab R.F. Kaindl 1895 ein illustriertes Buch unter dem Titel „Landeskunde der Bukowina“ heraus, welches eine Art Lehrbuch für Lehrer wurde.

R.F. Kaindl hatte eine große Erfahrung auf dem Gebiet der Landeskunde und Pädagogik, er war Autor einer ganzen Reihe von wissenschaftlichen Beiträgen in Ethnographie, Geschichte und Archäologie der Bukowina und vergaß natürlich die Volksschulen nicht – davon zeugt unter

Буковина” для шкіл з німецькою мовою навчання. Вона не встигла вийти друком у Чернівцях, тому що цьому завадила Перша світова війна. Багато німецькомовних учнів евакуювалося углиб Австрії, де вони продовжували навчання у таборах для біженців. Восени 1914 р. Р.Ф. Кайндлю теж довелося залишити Чернівці і переселитися спочатку у Відень, а потім у Грац. Але потреба в читанці для буковинських школярів-біженців існувала, тому, незважаючи на війну, її було надруковано у Відні 1916 року.

Р.Ф. Кайндль подав у книжці низку легенд про визначні пам'ятки краю, історичні відомості про події і діячів доби середньовіччя та нового часу, розвиток Буковини у XIX ст. Дуже цікаво – у формі екскурсії – він розповів про географічні особливості Буковини, загостривши увагу на пам'ятках природи і рукотворних спорудах, які збагатили ландшафт. Наприкінці книжки вміщено стисло інформацію про адміністративно-політичний устрій краю, нарис про його столицю Чернівці й відомості про національний та релігійний склад населення Буковини. Увесь матеріал викладено у доступній розповідній формі, яка дозволяла дітям без особливих труднощів засвоювати різноманітний фактаж, що в сукупності створював цілісне уявлення про минуле і сьогодення, людей і природу рідного краю. Книжка збуджувала цікавість, впливала на почуття дітей і, зрештою, збагачувала їх корисними знаннями, завдяки чому у них розвивалося шанобливе ставлення до буковинської землі – їхньої мамої батьківщини.

anderem das von ihm 1914 geschriebene Lesebuch „Unser Heimatland Bukowina“ für Schulen mit der deutschen Unterrichtssprache. Der Erste Weltkrieg verhinderte den Druck dieses Buches. Viele deutschsprachige Schüler wurden in die inneren Gebiete Österreichs evakuiert, wo sie in Flüchtlingslagern weiter lernen konnten. Im Herbst 1914 musste auch R.F. Kaindl Czernowitz verlassen und zunächst nach Wien und dann nach Graz auswandern. Doch das Bedürfnis, ein Lesebuch für die bukowiner Flüchtlingschüler zu haben, bestand weiter, deshalb wurde es trotz des Krieges 1916 in Wien veröffentlicht.

Darin führte der Autor eine Reihe von Volkssagen über Sehenswürdigkeiten des Landes an, berichtete über historische Ereignisse und Persönlichkeiten des Mittelalters und der neueren Zeit, über die Entwicklung in der Bukowina im 19. Jahrhundert. Auf eine originelle Weise – in Form einer Wanderung – beschrieb er über geographische Besonderheiten der Bukowina, wobei die Aufmerksamkeit auf Naturdenkmälern und den von Menschenhand geschaffenen Bauten, die die Landschaft bereichern, konzentriert wurde. Am Ende des Buches ist eine kurz gefasste Information über administrativ-politische Ordnung des Landes, eine Skizze über die Landeshauptstadt Czernowitz und über die nationale und religiöse Zusammensetzung der Bevölkerung der Bukowina enthalten. Der Stoff wurde auf verständliche Weise als eine Erzählung gefasst, was den Kindern eine leichte Aneignung der Tatsachen ermöglichte, welche in ihrer Gesamtheit eine ganzheitliche Vorstellung von der Vergangenheit und der Gegenwart, von Menschen und von der Natur des Heimatlandes ergaben. Das Buch erregte das Interesse der Kinder, es wirkte auf ihre Gefühle ein und bereicherte sie schließlich mit nützlichem Wissen, was ein respektvolles Verhalten gegenüber ihrem Heimatland, der Bukowina zur Folge hatte.

У всі часи одним з головних завдань педагогіки було виховання у підростаючого покоління почуття патріотизму та гордості за свій народ і державу. В багатонаціональній Австро-Угорській імперії державний патріотизм набув форми вірнопідданого прославлення династії Габсбургів й особливо правлячого монарха. На час видання читанки Р.Ф. Кайндля „найяснішим цісарем”, як тоді говорили, все ще був Франц Йосиф I. Отож автор мусив подавати в книжці матеріали, які прославляли династію й цісаря і були покликані виховувати в учнів вірнопіддані почуття до особи монарха як найвищого уособлення державності (с. 32-35, 38-41).

Через те, що читанка призначалася для німецькомовних шкіл, у ній особливо підкреслювалася роль німців як носіїв передових форм господарства, культури, освіти, суспільного устрою тощо (с. 25, 58-59). Безумовно, німецьке (точніше, німецькомовне) населення відіграло в історії Буковини визначну роль. Однак Р.Ф. Кайндль явно її завищував, стававши, по суті, на позицію „культуртрегерства”. Вона пояснювала ледь не всі цивілізаційні досягнення народів Східної Європи проникненням у їхнє середовище германсько-німецьких елементів (здаймо норманську теорію походження Київської держави).

Матеріал книжки відобразив рівень історико-краєзнавчої науки початку ХХ ст. Нині, з висоти ХХІ ст., в читанці можна побачити недоліки наукового характеру, фактичні неточності й окремі недоречності. Це стосується передусім етнічної і державної історії краю. З матеріалів читанки випливає, що пер-

Eine der Hauptaufgaben der Pädagogik in allen Zeiten war die Erziehung der heranwachsenden Generation zum Patriotismus und zum Stolz auf das Volk und den Staat. Im multinationalen österreichisch-ungarischen Reich erreichte der Patriotismus die Formen einer untertänigen Verherrlichung des habsburgischen Kaiserhauses, insbesondere des regierenden Monarchen. Zur Zeit der Veröffentlichung des Buches war Franz Joseph I. der „helligste Kaiser“, wie man damals zu sagen pflegte. Der Autor musste folglich Materialien im Buch anführen, die die Dynastie und den Kaiser verherrlichten und dazu berufen waren, bei den Schülern untertänige Gefühle gegenüber der Person des Monarchen als höchste Verkörperung der Staatlichkeit anzuerziehen (S. 32-35, 38-41).

Da das Buch für deutschsprachige Schulen bestimmt war, wurde in ihm die Rolle der Deutschen als Träger der fortschrittlichsten Formen der Wirtschaft, Kultur, Ausbildung, Gesellschaftsordnung etc. auf eine besondere Weise hervorgehoben (S. 25, 58 – 59). Die deutsche (genauer gesagt deutschsprachige) Bevölkerung hat in der Geschichte der Bukowina zweifellos eine bedeutende Rolle gespielt. Doch Kaindl übertrieb sie offenkundig, und nahm eine „kulturträgerische“ Stellung ein. Diese Stellung erklärte beinahe alle zivilisatorischen Errungenschaften der Völker Osteuropas durch das Eindringen in ihr Milieu der germanisch-deutschen Elemente (etwa die normannische Theorie der Entstehung des Kiewer Staates).

Die Materialien des Buches widerspiegelten den Stand der historisch-landeskundlichen Wissenschaft am Anfang des 20. Jahrhunderts. Heute, aus der Höhe des 21. Jahrhunderts, kann man wissenschaftliche Mängel, Ungenauigkeiten der Wiedergabe der Tatsachen und einzelne Ungereimtheiten erkennen. Dies betrifft vor allem ethnische

шою державою, до складу якої входила Буковина, було Молдавське князівство, створене вихідцями із Семигороду. Натомість у ряді інших праць („Русини на Буковині”, „Історія Буковини”) Р.Ф. Кайндль справедливо зазначає, що з V ст. сталим етносом краю були слов'яни, які з X ст. входили до складу Київської держави. Саме завдяки їй тут поширилися християнство й етнічна назва „русини”, яка залишалася актуальною для місцевих українців до початку XX ст. Для Р.Ф. Кайндля не було секретом, що в XII-XIII ст. Буковина перебувала під владою галицьких і галицько-волинських князів. Інша справа, що з того часу не збереглося визначних пам'яток, порівнювальних з пам'ятками XV і наступних століть.

Вимагають уточнень і деякі факти, наведені в читанці. У ній, як і в попередніх працях, Р.Ф. Кайндль датував першу згадку назви „Буковина” 1392 роком (с. 9). Це був хибний погляд, який, на жаль, міцно вкорінився у краєзнавчій літературі. Однак у документі 1392 р. вжито апелятив „буковина” як позначення звичайного букового лісу (пор. березина, березняк = березовий ліс і т.п.). Головне ж, що місцевість, де росла ця буковина, розташовувалася значно південніше від території, яку згодом почали називати Буковиною. У межах нашого краю цей топонім уперше згадується у документі 1412 р.

Р.Ф. Кайндль пов'язував будівництво замку на горі Цецин з діяльністю польського короля Казимира III в половині

und staatliche Geschichte des Landes. Aus dem Lesebuch geht hervor, dass der erste Staat, zu dem die Bukowina gehörte, das Moldauische Fürstentum war, das von den Auswanderern aus Siebenbürgen gegründet worden war. In anderen Arbeiten dagegen („Die Ruthenen in der Bukowina“, „Geschichte der Bukowina“) bemerkte R.F. Kaindl mit Recht, dass seit dem 5. Jahrhundert im Lande die Slawen die ansässige Ethnie waren, die seit dem 10. Jahrhundert zum Kiewer Staat gehörten. Gerade dank dem Kiewer Staat verbreitete sich hier das Christentum, und der ethnische Name „Ruthenen“, der bis ins 20. Jahrhundert für die Ukrainer hier aktuell war, bürgerte sich ein. Für R.F. Kaindl war kein Geheimnis, dass die Bukowina schon im 12. und 13. Jahrhundert im Besitz der galizischen und galizisch-wolynischen Fürsten war. Freilich sind aus dieser Zeit keine bedeutenden Sehenswürdigkeiten erhalten geblieben im Vergleich zu dem 15. und den folgenden Jahrhunderten.

Auch einige im Lesebuch angeführten Tatsachen bedürfen der Berichtigung. In diesem Buch, wie auch in seinen früheren, datierte Kaindl die erste Erwähnung des Namens „Bukowina“ mit dem Jahr 1392 (S. 9). Das war eine fehlerhafte Meinung, die sich leider in der landeskundlichen Literatur fest eingebürgert hat. In der Urkunde vom Jahr 1392 ist das Appellativ „Bukowina“ schlichtweg als Bezeichnung eines Buchenwaldes verwendet (vgl. Beresina (Birkenwald u.dgl.)). Das Wichtigste ist, dass die Gegend, wo der Buchenwald wuchs, sich viel südlicher von der Gegend befand, die später als Bukowina bezeichnet wurde. In unserem Land wird dieser Name zum ersten Mal in einer Urkunde vom Jahr 1412 erwähnt.

R.F. Kaindl verband die Errichtung der Cecina-Burg mit dem polnischen König Kazimir um die Mitte des 14. Jahrhunderts

XIV ст. (с. 11, 23) Нині здобуто матеріали, які однозначно свідчать про його спорудження у першій половині XIII ст. Замок занепав у третій чверті XV ст. (пор. с. 13).

Утворення незалежного Молдавського князівства датується переважно більшістю сучасних істориків 1359 роком (пор. с. 23, 64). Князь Олександр Добрий помер не в 1433 р., як вважалося раніше (с. 23), а 1 січня 1432 р. До речі, саме Р.Ф. Кайндль встановив точну дату першої документальної згадки про Чернівці – 8 жовтня 1408 р., однак у читанці він неточно інтерпретував відомості грамоти Олександра Доброго (с. 58). Львівські купці, які провозили тоді товари через Чернівці, сплачували тут лише вивізне мито. Товари, які ввозилися на Буковину, обкладалися митом у Сучаві, що володіла так званим stapleним (складським) правом.

Р.Ф. Кайндль твердив, що турки перетворили Молдавію в „турецьку провінцію” (с. 27). Однак вона залишилася князівством, яке перебувало у васальній залежності від Османської імперії.

Австрійські краєзнавці, в тому числі Р.Ф. Кайндль, помилково вважали засновника Садгори барона П.М. Гартенберга-Садогурського „російським генералом” (с. 28). Цей діяч, проте, взагалі не був військовим і навіть не мав російського підданства.

Нарешті, викликає посмішку пояснення Р.Ф. Кайндлем назви скелі Бісків в Усть-Путилові, мовляв, вона нагадує „єпископську корону” (с. 50-51). Мабуть, автора ввела в оману співзвучність цієї назви з польським словом „*biskup*”

(S. 11, 23). Heute sind Materialien bekannt, die eindeutig davon zeugen, dass die Burg in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts erbaut wurde, aber im dritten Viertel des 14. Jahrhunderts verfiel (vgl. S 13).

Die Entstehung des unabhängigen Moldauischen Fürstentums datieren die meisten Historiker der Gegenwart mit dem Jahr 1359 (vgl. S. 23, 64). Alexander der Gute starb nicht 1433, wie man früher meinte (S. 23), sondern am 1. Januar 1342. Gerade R.F. Kaindl konnte übrigens das erste genaue Datum der ersten urkundlichen Erwähnung von Czernowitz nachweisen – 8. Oktober 1408, aber im Lesebuch interpretierte er den Inhalt der Urkunde Alexander des Großen recht ungenau (S. 58). Die Kaufleute aus Lemberg, die ihre Waren damals über Czernowitz transportierten, zahlten hier nur die Einfuhrgebühren. Für die Waren, die in die Bukowina eingeführt wurden, wurden die Zollgebühren in Suczawa entrichtet, weil die Stadt das sogenannte Stapelrecht besaß.

R.F. Kaindl behauptete, dass die Türken die Moldau zu einer „türkischen Provinz“ machten (S. 27). Doch sie blieb ein Vasallenfürstentum des Osmanischen Reiches.

Österreichische Landeskundler, darunter auch R.F. Kaindl, meinten fehlerhaft, dass der Begründer von Sadagyrá Baron P. M. Gartenberg „russischer General“ war (S. 28). Doch dieser Mann war überhaupt kein Militär, er war auch nicht einmal russischer Staatsangehöriger.

Und schließlich ruft Kaindls Erklärung des Namens des Biskiw-felsen in Ust-Putilla nur ein Lächeln aus, sie soll einer Bischofskrone ähneln (S. 50–51). Der Autor ließ sich wahrscheinlich von dem ähnlich lautenden polnischen Wort *biskup* (Bischof) verleiten.

(єпископ). Хоч Р.Ф. Кайндль і був найліпшим на Буковині знавцем гуцульського фольклору й добре знав, що в народній уяві такі скелі завжди були пристановищем чорта (біса), він запропонував „гелертерське” пояснення цієї назви.

Загалом, книжку Р.Ф. Кайндля слід оцінювати як краєзнавчо-дидактичну пам'ятку останніх років австрійської доби на Буковині. Вона дає повну уяву про тогочасний рівень шкільного краєзнавства та його пізнавальні й виховні цілі. Водночас переважна більшість матеріалів, уміщених в читанці, будуть цікавими і для сьогоднішніх читачів – дітей і дорослих, буковинців і гостей краю, а також для тих, хто вивчає німецьку мову.

Олександр МАСАН,
канд. іст. наук, доцент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Obwohl er der beste Kenner der huzulischen Folklore in der Bukowina war und viel zu gut wusste, dass solche Felsen in der Vorstellung des Volkes eine Zuflucht des Teufels sind (ukrainisch *bis*), gab er eine so eigenartige Erklärung dieses Namens.

Generell kann dieses Buch als ein landeskundlich-didaktisches Dokument der letzten Jahre der österreichischen Zeit in der Bukowina angesehen werden. Es liefert eine volle Vorstellung über den damaligen Stand der didaktischen Landeskunde, über ihre aufschlussreichen und erzieherischen Ziele. Die meisten im Lesebuch enthaltenen Materialien sind gleichzeitig von Interesse auch für heutige Leser – Kinder und Erwachsene, Bukowiner und Gäste des Landes, aber auch für diejenigen, die die deutsche Sprache lernen.

Olexander MASSAN,
Dozent an der nationalen Juri-Fedkowitsch-Universität Tscherniwzi

ЗЕЛЕНА БУКОВИНА

Виходить двічі на рік.

Свідоцтво про державну реєстрацію - ЧЦ №104 від 9 червня 1994 р.

В и д а в ц і:

Науково-дослідний центр Буковина-
знавства при Чернівецькому
національному університеті,

Чернівецька обласна Рада

Державне управління екології та
природних ресурсів
у Чернівецькій області

Засновник і головний редактор

А.Т.Квасецький

Передплатний індекс — **74214**

Адреса редакції:

для відвідувачів - м.Чернівці,

вул.Некрасова, 27 (к.14);

для листування: 58012 м.Чернівці,

вул. Коцюбинського, 2. Тел. 58-48-59.

E-mail: zelbuk@cv.ukrtel.net

Формат 64x90/16. Ум. друк. арк.4.32.

Наклад - 1000 пр.

Замовлення 4.

Підписано до друку 11.11.2003 р.

Czernowitz. In der Zukunft.
Чернівці. У майбутньому.

Postkarte.
Поштівка.